٧٨٦

٩٢

ثُلَّةٌ مِّنَ الْأَوَّلِينَ وَقَلِيلٌ مِّنَ الْآخِرِينَ

القرآن

مثل أمتي كمثل المطر لا يدرى أوله خير أم آخره

الحديث

احسن التقرير في جواب التحرير

يعني

مولوي محمّد عثمان کورواهي جي تحرير
جو مفصل ۽ مُدلل جواب .

از قلم :

عمدة العلماء زينة الفقهاء واعظ الإسلام حافظ القرآن
حضرت علامه مولانا قاضي نظر محمد سومرو قدس سره

شايع ڪندڙ :

مولوي قاضي نور احمد سومرو

ابن حضرت مؤلف قدس سره

ديھات شريف، تعلقه ڪنڊيارو

ضلع نوشهرو فيروز سنڌ

حاضر ہوا میں شیخ مجدّد کی لحد پر
وُہ خاک جو ہے زیرِ فلک مطلعِ اَنوار

اس خاک کے ذروں سے ہیں شرمندہ ستارے
اس خاک میں پوشیدہ ہے وہ صاحبِ اسرار

گردن نہ جھکی جس کی جہانگیرؒ کے آگے
جسکے نفسِ گرم سے ہے گرمئی احرار

وُہ ہند میں سرمایۂ ملّت کا نگہبان
اللہ نے بروقت کیا جسکو خبردار

(علامہ اقبالؒ)

حضرت امام رباني مجدد الف ثاني حضرت احمد سرهندي فاروقي جي تعريف ۾ علامه اقبال هي بيت فرمايا آهن.

(ترجمه)

آئون حضرت مجدد الف ثاني جي روضي شريف تي حاضر ٿيس،
اُها خاڪ جيڪا آسمان جي هيٺان مطلع انوار آهي.

اُن خاڪ جي ذرن کان (آسمان جا) تارا شرمنده آهن،
اُن خاڪ ۾ اهو رازن وارو صاحب مدفون آهي.

جنهن جو گردن مبارڪ (وقت جي بادشاه) جهانگير جي اڳيان نه جُهڪيو
جنهن جي فقر جي گُلي سان دستار کي سونهن آهي.

پاڻ هندستان ۾ سرمايهٔ ملت جا نگهبان آهن،
الله تعالىٰ کين بر وقت خبردار ڪيو آهي.

مترجم:
عبده عبدالوحيد سرهندي
از: درگاهه مجدديه - ٽنڊو سائينداد.

٤٨٦
٩٢

ثُلَّةٌ مِّنَ الْأَوَّلِينَ وَقَلِيلٌ مِّنَ الْآخِرِينَ

القرآن

مثل امتي كمثل المطر لا يدري اولها خير ام اوسطها ام آخرها

الحديث

احسن التقرير في جواب التحرير

يعني

مولوي محمد عثمان كوروهي جي تحرير
جو مفصل ۽ مُدلل جواب.

از قلم:

عمدة العلماء زينة الفقهاء واعظ الاسلام حافظ القرآن
حضرت علامه مولانا قاضي نظر محمد سومرو قدس سره

شايع كندڙ:
مولوي قاضي نور احمد سومرو
ابن حضرت مؤلف قدس سره
ديهات شريف، تعلقه كنڊيارو
ضلع نوشهرو فيروز

نالو:- اَحسَنُ التَقرِيرِ فِي جَوَابِ التَحرِيرِ

سائيز:- ٢٣ × ٣٦ / ٨

تعداد:- هڪ هزار

دفعو:- پهريون

مؤلف:- حضرت مولانا مولوي نظر محمد سومرو
واعظ الاسلام قدس سرهٗ

ڪتابت:- نور احمد سومرو

ڇپائيندڙ:-

مطبع: نيو گرين پرنٽرس صدر حيدرآباد

تاريخ اشاعت:- ربيع الاول ١٤١٨ هجري

قيمت:-

ملڻ جو هنڌ:- مدرسه مجدديه شهر ديهات
تعلقه ڪنڊيارو ضلع نوشهرو فيروز

ميان عبدالواحد بڪ ڊپو جهونا مارڪيٽ
ڪراچي ٢

پيش لفظ

الحمد لله الذي كفى وسلام على عباده الذين اصطفى
وصلى الله تعالى على خير خلقه سيدنا محمد ن المجتبى وعلى آله واصحابه
الذين فازوا على الدرجات العلى اما بعد ناظرين ڪرام اڳيان ظاهر
هجي ته هي رسالو حضرت والد بزرگوار مرحوم جو لکيل آهي - مولوي صاحب محمد عثمان
ڪورواهي "تفسير تنوير الايمان" نالي ڪتاب جي مصنف جي هڪ تحرير جو جواب آهي
اها تحرير بعينه ناظرين اڳيان پيش ڪجي ٿي - جنهن حضرت والد بزرگوار
"الانوار الاحمدية في حالات المشائخ النقشبنديه" جي ٻئي حصي جو مسودو
ڏٺائين حضرت امام رباني مجدد الف ثاني قدس سره جا حال تيار فرمايو، جنهن ۾
حضرت والد بزرگوار حضرت امام رباني مجدد الف ثاني جي فضيلت على الاطلاق
ٻين علماءِ دين ۽ اولياءِ امت جي ڪتابن جي حوالن سان بيان فرمائي. مولوي
صاحب کي ڪنهن کان معلوم ٿيو ته "مولوي نظر محمد سومرو ديهائي، هڪ
ڪتاب حضرت امام رباني مجدد الف ثاني جي سوانح حيات ۾ لکيو آهي جنهن ۾
پنهنجي طرفان وڏي مبالغه سان حضرت امام رباني مجدد الف ثاني جي
فضيلت بيان ڪئي اٿس - ٻين اولياءَن بلڪ حضرت غوث الاعظم پيران
دستگير بيڪسان محي الدين سيدنا شيخ عبد القادر جيلاني قدس سره کان به ڀلارو
ثابت ڪيو اٿس" ان غلط فهمي جي ڪري مولوي صاحب بشري تقاضا موجب پڙهڻ
ٿي تعصب جي وهڪري ۾ وهي ويا، ۽ نامناسب لفظن ۾ هڪ غير موزون
مضمون تحريري صورت ۾ حضرت والد صاحب ڏانهن لکي موڪليائون جنهن مان
حضرت امام رباني قيوم زماني مجدد منور الف ثاني جي ظاهر ظهور اهانت
۽ بي ادبي معلوم ٿي ٿي - حضرت والد بزرگوار مرحوم پنهنجي مرشد جي محبت ۾

فِي الشَّيْءِ جي حرف تي بحث ٿيو، مولوي صاحب جي اٻتري ۽ اڌوري جرأت کين بيقراري
۾ ڪئي ۽ کين مجبوراً جواب ۾ قلم کڻڻو پيو. مولوي صاحب جي تحرير جو لفظ لفظ جوش
سواءِ جوش ۽ جذبات جي سطحي نمونو ڏنو اٿن، اڳين وڏن عالمن ڪاملن
جي ڪتابن جون عبارتون پنهنجي دعويٰ ۾ دليلن طرح لکيون اٿن. ان
رسالي جو نالو "اَحْسَنُ التَّقْرِيْرِ فِيْ جَوَابِ التَّحْرِيْرِ" رکي اصل مسودو جو نقل
حضرت قطب العارفين زيب زينت مجددين مرشد ناقبله خواجه عبدالله جان
مجددي سرهندي المعروف به حضرت شاهه آغا قدس سره اڳيان پيش ڪيو، پاڻ سڄو
رسالو مطالعو فرمايائون ۽ هي نالو تجويز ڪري پسند ڪيائون ۽ پنهنجي طرفان
مولوي صاحب صاحبداد عثمان جي اعتراض جو مختصر جواب ضميمه طور لکي فرمايائون اهو
سندن لکيل مختصر تحرير ناظرين اڳيان هن ڪتاب جي پڇاڙيءَ ۾ ضميمه طرح پيش ڪئي ٿي.
آئون جنهن هي رسالو حضرت والد بزرگوار مرحوم جي دستخط مسودن مان
نقل ڪري صاف لفظن ۾ تيار ڪيو، تنهن عربي ۽ فارسي عبارتن
جي تصحيح لاءِ هي رسالو جناب حضرت محقق دوران قطب الزمان
قبله آغا محمد هاشم جان مجددي سرهندي قدس سره
اڳيان پيش ڪيم پاڻ سڄي رسالي کي نظر مان ڪڍي سڀ عبارتون
صحيح فرمائي ڏاڍو پسند ڪيائون ۽ حضرت والد بزرگوار مرحوم
جي وڏي محنت ۽ سندن طريقه نقشبنديه سان وڏي محبت
جو اظهار پنهنجي زبان سان بيان فرمايائون، انهن... سندن تحرير
مبارڪ تقريظ طور هن رسالي ۾ داخل ڪئي آهي. ذات اقدس الله
تبارڪ وتعاليٰ مونکي توفيق خير نصيب فرمائي جيئن حضرت والد
بزرگوار مرحوم جي باقي تصنيفات شايع ڪري سگهان.

يرحم الله عبدا قال آمينا

بقلم احقر نور احمد عفي عنه سومرو نسباً
نقشبندي مشرباً مدرسه مجدديه ديهات
تعلقه ڪنڊيارو ضلع نوشهرو فيروز

تحرير مولوي صاحب محمد عثمان نورنگ زاده جي

جيڪو شخص چوي ٿو ته شيخ احمد مجدّدي سرهندي الف ثاني قدّس سرّهُ جو درجو حضرت شيخ المشائخ قطب الاقطاب غوث الاغواث السيّد عبد القادر جيلاني رضي الله عنه وارضاهُ کان وڌ آهي، تنهن جو مثال ان شخص جهڙو آهي جو آفتاب عالمتاب سج روشن کان ڪنهن هڪڙي تاري چمڪندڙ کي وڌ چوي اهو قصور يا ته ان جي اکين جو آهي يا ته ان کي سج سان حسد آهي يا ته ان، رڳو رات ئي رات ڏٺي آهي ۽ سج ڏٺوئي نه اٿس جي سج کي ڏسي ها ته هرگز ائين ڪين چوي ها.

افسوس! اي مجدّدي تعصّب ۽ حسد جي راه کان اهڙا ابجا لفظ ڪيون ٿا جي هرگز به ٺٺ جائي لائق نه آهن

هاڻي پڇوس ته شيخ احمد سرهندي مجدّدي پنهنجي مڪتوبات ۾ لکيو آهي ته جيڪي غوث يا قطب جهان ۾ آهن ۽ ٿيندا سي سڀ بالنيابة هئا يعني ٻين اڳين غوثن جا نائب هئا، ٻارهن امام ۽ تيرهون عبد القادر جيلاني رضي الله عنه، هي تيرهن شخص غوث بالاصالة آهن، يعني اصلي غوث آهن، جن کي غوثيت جو درجو خود حضرت رسول الله صلي الله عليه وسلم کان حاصل ٿيو آهي ۽ ٻيا ٻين جا نائب نه آهن بلڪ ٻيا ڪل انهن جا نائب آهن.

هاڻي ٻڌاءِ ته ان مان ڇا ثابت ٿئي ٿو، شيخ احمد مجدّدي

جي غوث آهي نه بدانن جو نائب آهي - غوث بالاصالة نه
اصلي نه آهي جو خود سند هئس. لکڻ کان معلوم ٿي چڪو
۽ ڏس ڪُٺي مجدّدي شيخ احمد سرهنديءَ جون سالو
"عُمدة و مجاد" نالي فارسي جو هينئر سنه ١٣٣٠ هه ۾ مطبع مجددي
امرتسر ۾ ڇپيو آهي تنهن ۾ شيخ احمد قدس الله سره تو
لکي ته آخرين يعني پويون عروج منهنجو اصل الاصل مقام
ڏي جيڪو ٿيو سو مدد کان روحانيت حضرت غوث اعظم
محي الدين شيخ عبدالقادر جي ٿيو اها عبارت هي آهي -

دراين عروج اخير که عروج درمقامات اصل است مدد از
روحانيت حضرت غوث اعظم محي الدين شيخ عبدالقادر
جيلاني قدس الله تعالى سره الاقدس وبقوت تصرف
ازآن مقامات گذرانيده به اصل الاصل واصل گردانيدند

هاڻي ڏس ته جڏهن سيني کان پويون يعني سڀني
کان مٿيون مقام ولايت جو شيخ احمد سرهنديءَ کي حضرت
غوث جي مدد کان حاصل ٿيو، ته جڏهن هو هُن جو مرشد
حقيقي ۽ مرشد اصلي ٿي چڪو، پوءِ هو پنهنجي مرشد پير
هادي کان ڪيئن وڌي سگهندو -

۽ مولوي نظر محمد صاحب بعضي عبارتن تي شيخ احمد
سرهنديءَ جي فريب کاڌو آهي جو ڪن جاين تي هن ائين
لکيو آهي ته شيخ عبدالقادر جيلاني جو قدم فقط ان
وقت جي ولين جيئرن تي هو نه پوين تي، پر مولوي صاحب

کي ڪي "بهجة الاسرار" ۽ "نزهة الناظر" ۽ "شرح جلاء الخواطر" ۽ "سيف الجلي" ۽ "فتح المبين" ۽ "مناقب غوثيه" ۽ "روض الرياحين" ۽ ٻيا صد ها ڪتاب جيڪي حضرت سيد عبدالقادر جيلاني جي مناقبن ۾ آهن جيئين سي ڏسي ته خبر پوندي ته صحابن ڪرامن ۽ امامن سڀني کان سواءِ ٻين سڀني ولين جي ڳچين تي ان جو قدم آهي - هو پاڻ ٿو فرمائي "قَدَمِيْ هٰذِهٖ عَلٰى رَقَبَةِ كُلِّ وَلِيِّ اللّٰهِ" يعني منهنجو هي قدم سڀني ولين جي گردن تي آهي، اهو ان جو فرمودو بس آهي - مولوي صاحب جو تعجب ٿو لڳي جو شيخ احمد سرهندي جي ڪن عبارتن تي اعتبار ڪري ٿو ۽ حضرت شيخ عبدالقادر جيلاني جي فرموده تي اعتبار نٿو ڪري. آءٌ مولوي صاحب کي ٿو چوان ته شيخ احمد سرهندي جو اهو لکيو ته "آءٌ شيخ عبدالقادر جيلاني کان وڌ آهيان ۽ پيران پير جو قدم سڀني ولين تي نه آهي"، سو بلڪل غلط ۽ اڻپورو آهي - ٻن سببن ڪري، هڪ هي جو خود اهو بزرگ پاڻ ڪن جاين تي اهو اقرار ڪري چڪو آهي ته حضرت عبدالقادر جيلاني رضي الله عنه غوث بالاصالة آهي ۽ ٻيا سڀ بالنيابة. ته ذهن تون ڏيان ڪر ته نائب ڪو اصلي غوث کان وڌ ٿيندو هرگز نه ۽ ازان سواءِ هو چئي چڪو آهي ته تمام مٿيون درجو ولايت اصل الاصل جو مونکي حضرت شيخ عبدالقادر جيلاني رضي الله عنه جي روحانيت...

جي مدد سان حاصل ٿئي، سو پلاند اءِ ته جنهن شخص
جي مدد کان کيس مٿيون درجو حاصل ٿئي ته ان کان
پاڻ جو هن جو مريد آهي سو وڌيڪ سگهندو ۽ هرگز نه
پيو. سبب هي جو انهين مڪتوبات امام رباني جي
توڙي سندس هين ڪتابن ۾ تمام اهڙيون گهڻيون
جايون آهن جي هڪ ٻئي جي برخلاف آهن، هڪڙي
هنڌ هڪڙي طرح ته ڳالهيون ڪري ٿو ٻي هنڌ ٻي طرح
جي هڪ ٻئي جي تناقض آهن، انهين جو سبب هي
آهي جو ڪشف جي صورت ۾ هڪ حالت هرگز نه رهندي
آهي پوءِ انهن متناقض ڳالهين کي هڪ ٻئي جي مطابق
ڪرڻ بدران اٿڻ بنگن جو ڪم آهي هو ڪنهن جو نه آهي
ياته هُو جي انهن جي ڪشف کان واقف يا ته ڪتابن جي
عبارتن جي ماسبق، ماقبل، مابعد کان پوري طرح واقف
۽ تمام گهڻي جاچ ڪئي هجيس، ته تڏهن سمجهي سگهندو
هي فقير الحمدُ لِلّٰه، اگرچه قادري ۽ حضرت غوث اعظم
قَدَّسَ اللّٰهُ سِرَّهٗ جو خاص ڪتو آهي، سندس درگاه
فيض اشتباه کان هر طرح مدد ۽ فيض جي حاصل ٿيڻ جو
اميدوار آهي پر تنهن هوندي به ٻين طريقن جي بزرگن
جو خاص غلام ۽ معتقد آهي - امام رباني مجدد الف ثاني
قَدَّسَ اللّٰهُ سِرَّهٗ سان چڱو اعتقاد رکان ٿو ۽ ان جا ڪتاب
به چڱي طرح مطالع ڪيا اٿم - مڪتوبات شريف سندن جو

ڇاپو صريحًا غلط آهي، "تنهڪري هيءُ صحيح سالم سُنو شرح وارو جو مڪتوبات امرتسر مطبع مجدّدي ۾ ڇپيو جو ڪل نو حصا ٿيندو، جنهن مان چار حصا ڇپجي چڪا آهن. هر هڪ حصي جي قيمت سوا رپيو آهي. اهي چار ئي مون وٽ موجود آهن". مولوي صاحب جن شايد اهي ڇاپا ڏٺا به ڪين هوندا. انهن ڪتابن جي مطالعي ۽ خوض ڪرڻ کان پوءِ جيڪا ڳالهه مونکي معلوم ٿي آهي سا هيءَ آهي. آءٌ توکي ٿو ٻڌايان اها اٿئي قول فيصل جي انصاف ڪندين ته وري هرگز ڪين چوندين ته امام ربّاني ڪو حضرت شيخ جيلاني کان وڌ آهي". وڌ ته ڇا پر مٽ به هرگز ڪين چئي سگهندين". آءٌ توکي اهو قول فيصل هتي ٿو ٻڌايان پوءِ وڻئي ته مڃ وڻئي ته ڇڏ

خواجه محمد معصوم امام ربّاني جي فرزند سندس مڪتوبات ۾ لکيو آهي ته "منهنجي والد مرحوم وفات جي مهل مونکي پاڻ وٽ سڏي فرمايو ته هن مقام مونکي اهل بيتن سڳورن جي باغ ۾ وٺي ويا ۽ عبدالقادر جيلاني جو باغ به مونکي ڏيکاريائون پوءِ اهل بيتن ۽ پنجن تنن سڳورن ۽ حضرت عبدالقادر جيلاني جي اچي چٽو تعريف ۾ جا بيان ڪري ٻڌايائين ۽ پوءِ وفات ڪيائين" اُن مان اها ڳالهه معلوم ٿي ته وفات کان اڳ انهي امام ربّاني کي حضرت عبدالقادر جيلاني رضي الله عنه جي

پوريءَ درجي جي خبر ڪانه هئي، مگر نصيب جي ڳالهه آهي ته جنهن کي ڇا ڏيڻو آهي، ته ان کي ڇا ڪرڻو آهي،
جو ڪجهه اتي ئي پيو آهي، ته ان ۾ رحمة الله تعالىٰ واسعة.

”حق ته اهي آهي ته اهڙي ڳالهه پوءِ وٺي ته سمجهه وٺي ته انڪار ڪري“
انهن ڳالهين جا نظائر بيشمار موجود آهن. بهجة الاسرار
۽ نزهة الناظر ۽ نزهة المجالس ۾ بين ڪيترن ڪتابن
۾ هي ڳالهه لکيل آهي ته يمن ۾ هڪ ولي هو عبدالرحمٰن
نالي، حضرت شيخ عبدالقادر جيلاني جي ڏينهن ۾ هڪ
دفعه حضرت سيد جيلاني جي مجلس ۾ ڪنهن شخص اچي
عرض ڪيو ته ساءِ منهنجا شيخ عبدالرحمٰن يمني جمعه
جي ڏينهن وعظ ڪندي فرمايو ته عبدالقادر جيلاني جو نالو
هن زمين تي جيئن ڪنهن ٻڪري جي وٺو آهي، مگر حقيقت ۾
آسمان ست ورهه سير ڪيا آهن ته انهن ۾ به ڪين نه ڪو
انهن تي نوسين نڪو آهي. تنهن تي حضرت عبدالقادر
جيلاني فرمايو ته دربان پهريون پهرو ڏيندو ته سپاهي انهن
حضور جي ويٺلن کي چاڙهي سگهندو. تون وڃي
عبدالرحمٰن کي چئو ته عبدالقادر جيلاني توکي چوي ٿو ته
هن سال قدر جي رات رمضان جي ٢٧ تاريخ توکي جيڪو
ڏنگو خدا جي نور جو مڪو هو جنهن جو مٿان قُرب هو
سڀ ڪجهه ٻيو ڏٺو هئي سامهون هئا ته توکي مليا هئا
ور ۽ تو چيو ته عبدالقادر جي حقيقت ۾ مون ڪو
ڏٺو. اهي ڳالهه جڏهن شيخ عبدالرحمٰن ٻڌي ته هن

ڏاڍو رنو ۽ پڇو پڇيائين ته بيشڪ عبدالقادر جيلاني
سردار آهي سڀني ولين جو ۽ ان جو قدم قائم
آهي سڀني جي گردن تي“.
شيخ ڪري ٿو چوي ٿو ته ڪو به ولي انهن حضرت پيران
پير رضي الله عنه جن جي مدد کان سواءِ هرگز
ولايت کي پهچي نٿو سگهي“. ڏس ته مرحوم محمد محسن
لنڳاري وارو سنڌس والد مرحوم جي مناقبن ۾
جو ڪتاب فارسي لکيو آهي تنهن ۾ لکيو اٿس ته منهنجو
والد مرحوم فرمائيندو هو ته ان ڳالهه جي اسان کي پڪ
ٿي چڪي آهي ته ڪو به ولي الله حضرت علي رضي الله
عنه ۽ حضرت عبدالقادر جيلاني رضي الله عنه
جي مدد کان سواءِ ولي ٿي ڪين سگهندو“.
ڏس اهو ئي رڳو خود مجدد ڏي نقشبندي پيچاڻو
اقرار ڪري- اهڙا اهڙا بزرگ مجدد ڏي ان بزرگ
جيلاني کي وليت ۾ يڪتا چئي ويا آهن“.
خود امام رباني به اهو اقرار ٿو ڪري جو چوي
ٿو ته مونکي ولايت اصل الاصل واري انهيءَ بزرگ
جي مدد سان ملي“.
”تنهن مولوي صاحب کي بدعتي ڪرڻ کان توبه ڪرڻ گهرجي
پر جي لکي پڙهي ڪند وته حضرت غوث اعظم جا
غلام الحمد لله گهڻا آهن جي انشاء الله ائين ئي چي

پوري ٿيڻو ڪندس جو پتو پوندس".

اصل سچي ڳالهه هي آهي ته حضرت غوث الاعظم رضي الله عنه ۽ امام رباني جي وچ ۾ فرق مريد ۽ مرشد ۽ تابع ۽ متبوع ۽ هادي مهدي جو آهي" حضرت غوث الاعظم آهي مرشد ته مجدّدي آهي مريد حضرت غوث آهي متبوع، هو آهي تابع هو هادي ته هو مهدي، هو حضرت جيلاني آهي آسمان ته هو آهي زمين ڪجا آسمان ڪجا زمين، ڪاٿي ڪيڏ ڪاٿي ڪير، ڪاٿي ٿئو ڪوهيار، ڪاٿي ڀٽ ڪٿي. لکندڙ حضرت غوث اعظم جو ڪتو

محمد عثمان معلم الفقه

مدرسة الاسلام

سنڌ ڪراچي

بندر

پ

أَحْسَنُ التَّقْرِيْرِ
فِيْ
جَوَابِ التَّحْرِيْرِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

قوله:- جيڪو شخص ڇپي لوٺ شيخ احمد مجددي سرهندي **الف ثاني قُدِّسَ سِرُّهٗ** جو درجو حضرت شيخ المشائخ قطب الاقطاب غوث الاغواث السيد عبد القادر جيلاني رضي الله عنه وارضاه کان وڌ آهي -

اقول:- هن عبارت ۾ ڪيترا خدشا وارڌ ٿيا ٿين. هڪ تہ بزرگ لکندڙ کي حضرت شهباز لامکاني اويس رحماني حضرت امام رباني مُجَدِّدُ الف ثاني قدس سره النوراني جي حالات ۽ مقامات جي پوري واقفيت ئي ڪانهي جو سندن لقب مبارک ”مُجَدِّدْ“ کي نسبت جي مجددي ڪري لکيو اٿس، حالانڪ هي ڳالهہ تہ اَظْهَرُ مِنَ الشَّمْسِ وَاَبْيَنُ مِنَ الْاَمْسِ آهي تہ مُجَدِّدِي انکي چئبو جو نسب يا مريدي جو توسل حضرت مُجَدِّدْ الف ثاني قُدِّسَ سِرُّهٗ سان رکندڙ هُجي - سندن اولاد يا سندن طريق وارن کي عربستان، هندستان، خراسان ۽ ٻين ملڪن ۾ مُجَدِّدِي ڪري ٿا ڪوٺن - خود حضرت محبوب سبحاني مُجَدِّدْ الف ثاني قُدِّسَ سِرُّهٗ کي احراري ڪري ٿا سڏن نہ مجددي

ٿا اُن ۾ طريقي سڳوري ۾ جيڪي نالا مبارڪ ڪتب آيا آهن
اُن لاءِ جنس ۾ عبارت ڪتاب "بهجة السنية في آداب
الطريقة العلية الخالدية النقشبندية" جي ته تاليف شان
جواهر ڪتاب امام العلماء العاملين قدوة الاولياء
الواصلين المظهر الاطهر الرحماني الشيخ محمد بن
عبد الله الخاني الخالدي النقشبندي قُدِّسَ سرّه جو تاليف
ٿيل آهي - قال في الحديقة اعلم ان القاب السلسلة
تختلف باختلاف القرون فمن حضرة الصديق
رضي الله عنه الى حضرة الشيخ طيفور بن عيسىٰ
ابي يزيد البسطامي قُدِّسَ سِرُّهُ تسمى
صديقية ومنه الى حضرة رئيس الخواجكان
الشيخ عبد الخالق الغجدواني قُدِّسَ سِرُّهُ
تسمىٰ طيفورية ومنه الى حضرة امام الطريق
ذو الفيض الجاري والنور الساري الشيخ بهاء الدين
محمد الاويسي البخاري قُدِّسَ سِرُّهُ تسمى خواجكانية (ل

(ل) حديقة الندية ۾ حضرت محمد بن سيد خاني بغدادي نقشبندي فرمايو آهي ته نقشبندي سلسلي جا لقب (نالا) زمانن جي بدلجڻ سان بدلبا رهيا آهن، حضرت صديق اڪبر (خليفه اول) رضي الله تعالىٰ عنه کان حضرت شيخ طيفور بن عيسىٰ ابا يزيد بسطامي قدس سره تائين صديقيه نالي سان سڏبو ويندو هو ۽ حضرت بايزيد بسطامي کان حضرت شيخ الخواجگان خواجه عبد الخالق غجدواني تائين، طيفوريه جي نالي سان سڏبو ويندو هو - ۽ حضرت خواجه عبد الخالق کان حضرت امام الطريق، فيض جاري ۽ نور ساري جو صاحب شيخ بهاء الدين محمد اويسي بخاري قدس سره تائين خواجگانيه جي نالي سان سڏبو ويندو هو

ومنه الى حضرة غوث الاعظم الخواجه عبيد الله
احرار قدس سره تسمى نقشبندية اي
منسوبة الى نقشبند، الى ان قال ومنه الى الحضرة
مجمع الاسرار والمعاني قطب الطرائق وغوث الخلائق
الامام ربّاني مجدّد الف ثاني الشيخ احمد الفاروقي
السرهندي قدس سره نقشبندية واحرارية
ومنه الى حضرة جناب المحلى المزكي المصطفى
المطهر شمس الدين حبيب الله جانجانان
الحنفي الدهلوي المظهر تسمى مجددية
ومنه الى شيخنا قدس سره تسمى مجددية
ومظهرية، ووقع الاصطلاح بين اخوان
الطريقه والصلاح عن نسبتها منه خالدية

حضرت شيخ بهاء الدين محمد الاوسي بخاري قدس سره کان حضرت غوث
الاعظم خواجه عبيد الله احرار قدس سره تائين نقشبندي
نالي سان سڏيو ويندو هو. نقشبندي نسبت کي نقشبندي ڏانهن
آهي. ۽ حضرت خواجه عبيد احرار قدس سره کان اسرار ۽ خاصيتن جو
جامع طريقن جو قطب، خدا جي خلق جو فريادرس حضرت امام رباني
مجدّد الف ثاني شيخ احمد فاروقي سرهندي قدس سره تائين نقشبندي
۽ احراري سڏبو ويندو هو. ۽ حضرت امام رباني مجدد الف
قدس سره کان جناب عالي برگزيده، پاڪ ۽ صاف ڪندڙ
برابر ڪا، نجو شمس الدين حبيب الله حضرت مظهر جان جانان حنفي دهلوي قدس سره
تائين هي طريقه مجددي جي نالي سان سڏبو ويندو هو ۽ حضرت مظهر
جان جانان قدس سره کان اسان جي شيخ (حضرت خالد) قدس سره تائين
باقي ص ٢٠

الى ان تتصل من محض فضل الله وكرمه
وجزيل احسانه ونعمه بتوفيقه النجيح
على حسب ما بشر وبشر به بعض مشائخ
هٰذه السلسلة بالكشف الصحيح بحضرة
المهدي صاحب الزمان عليه الرضوان
لان هٰذه الطريقة هي الملايمة المناسبة
لما يكون عليه من الصحو الصديقي والرجوع
الى البقاء الاتم الحقيقي بدعوة الخلق و
هدايتهم الى الحق برياستي الظاهر والباطن
وفتح القلاع والمواطن وهي متصلة بحبل الله
المتين الى يوم الدين حشرنا الله واخواننا واحبابنا
تحت لوائهم المنشور الى يوم النشور آمين ١ه

حاشيه آتي اهي صفتون آهن ته هي طريقه مجددي ۽ مظهري
جي نالي سان سڏبو هجي ته هي طريقه ۽ صلاحيت جي پاڙ ۾
حضرت خالد قدس سره کان پوءِ هن طريقه کي خالديه جي نالي
سان سڏڻ جو اصطلاح واقع ٿي چڪو آهي ١ه جيستائين هي طريقه
محض الله تعاليٰ جي فضل ۽ ڪرم ۽ وڏي احسان ۽ نعمتن
۽ ڪامياب توفيق سان ان بشارت مطابق، جو ڪن مشائخن هن
سلسلي جي ڪشف صحيح سان بشارت ڏني آهي ته هي طريقه حضرت
مهدي صاحب آخر الزمان عليه الرضوان کي ملندي، ڇو ته هي طريقه حضرت امام
مهدي کي ملڻ لاءِ موافق ۽ مناسب آهي، هن ڪري جو حضرت امام
مهدي تي صحو صديقي رهندي، يعني خليفه اول صديق اڪبر واري
غالب هوندي ۽ بقا ڪامل حقيقي ڏانهن موٽڻ جي خلق کي دعوت ڏيڻ ۽ حق
ڏانهن هدايت ڪرڻ ظاهري ۽ باطني سرداري قلعن ۽ ملڪن
باقي ص ٢١

پا در حريم محفل دلها شمرده نه — آهسته باش تا نزني شيشها بهم [١]

ٻيو ته صحيح لفظ "مُجَدِّدُ الف ثاني" آهي انکي سرهندي الف ثاني کري لکيو اٿس، اهو لکڻ بڻ ڳالهين کان خالي نه آهي يا ته ان کي "مُجَدِّدُ الف ثاني" جي معني ۽ حقيقت جي خبر ڪا نه آهي تنهنکري عَنْ ۽ مِنْ جو فرق نه کري سگهيو آهي [٢]. ٻيو اِئين آهي ته ڪتاب "حضرات القدس" جا چار دفتر جنهن ڪتاب جا حوالا شيخ عبد الحق محدث دهلوي "اخبار الاخيار" ۾، شاه عبد العزيز محدث دهلوي فتاوي جي پهرئين جلد جي اخير ۾ ڏنا آهن بين بزرگن به ڏنا آهن، ۽ "روضة القيوميه" جا ٻئي دفتر جنهن جا حوالا الحاشيه دُرر مکنونات (مع مکتوبات) ۾ علامه محمد مراد انزلوي ثم مکي ڏنا آهن، علامه ابو الخير مکي "هديه احديه" ۾ ٻين ڪتابن معتبرن انکي قبول کيو آهي، "عمدة المقامات" للشيخ حضرت شاه فضل الله قُدِّسَ سِرُّهُ، "زبدة المقامات" للشيخ هاشم کشمي قُدِّسَ سِرُّهُ

---

[١] اِئين صرتان آنڌل - جي فتوحات، سان هوندي ۽ هي طريقه الله تعالي جي مضبوط رسي سان قيامت جي ڏينهن تائين ڳانڍاپو رکندڙ هوندو - ان شاء الله تعالي اسانکي ۽ اسانجي ياڙن ۽ دوستن کي انهن حضراتن جي جهنڊي هيٺان گڏ کري قيامت ڏينهن تائين آمين دله دلين جي محفل جي احاطه ۾ پير سنڀالي رک، آهسته قدم هج تا شيشا هک ٻئي ۾ ڀڄين نه وڃهين - [٢] هي هک محاوره آهي - فارسي ۾ چوندا آهن نشناسد نه في را نه داند على را يعني محمولي ۽ سولي ڳالهه نه توجاڻي في ۽ علي جو فرق نه توجاڻي اهڙي طرح عن ۽ من کي نٿو سمجهي

”السلسلة الذهبية“ للشيخ عبد الاحد قدس سره، ”بركات احمديه“، ”كواكب دريه“، ”حجة الاحمديه“ ”تاريخ محمد شافي“، ”تاريخ ميرسيد صغير احمد“، ”تجديد نجم الهدىٰ“، ”مقامات معصوميه“ طبقات معصومي ”ياقوت احمر“، ”لطائف مدنيه“ ”مقامات نقشبنديه“ ”ذكر مجدد“، ”مقامات امام رباني مجدد الف ثاني“ ”در المعارف للشيخ رئوف احمد صاحب تفسير رئوفي“ ۽ ٻين ڪتابن کي ڏسڻ گهرجي، يا مضمون حقيقت جي خبر رکندڙ اهو لقب ڪين ڪڍي سگهي سال ميلو ۽ حضرت سرور ڪائنات جي ڪين ڪڍي بشارت ملي ۽ وقت جي ڪن بزرگن انجي اقرار ڪرڻ ۾ ڪتاب لکيا) اتس ته جيئو ته هنڪري ائي ۽ اهانت جو نمونو ڪري لقب بابرکت پوري نه آندو اتس، شال انهي هنڪري ائي جي اعتقاد ڪان رب سائين سيني کي حفاظت ۾ رکي۔

دارا شڪوه قادري، جنهن ”سفينة الاولياء“ ۽ ”مجموعه شطحات“ ۽ ٻيا ڪتاب جوڙيا آهن انجي به عادت هئي ته حضرت مجدد الف ثاني قدس سره جي اولاد ۽ ٻين مجددين جي هتڪ ائي ۽ اهانت ڪندو هو، انهي ۽ حضرت رسول اڪرم صلى الله عليه وسلم جن ترا جوهر روضهٔ مبارڪ مان ڪيهي حضرت خواجه محمد معصوم کي فرمايو ته جو مجددين جو دشمن آهي ان لاءِ منهنجي

هوءَ تنهن جو دشمن آهي ان ڏينهن دارا شڪوه قتل ٿيو
اهو نقل تفصيل وار مفتي غلام سرور چشتي "خزينة الاصفيا"
جلد اول صفحه ٦٤٠ حضرت خواجه محمد معصوم قدس سره
جي حالات ۾ آندو آهي - ل۱

جڏهن مجدد دين جي دشمنن لاءِ حضرت رسول
ڪريم جي تنهن دشمن آهي، پوءِ حضرت مُجدِّدِ الفِ ثاني
قُدِّسَ سِرُّهٗ جي ڪوا اهانت ڪري تنهن جو ڪهڙو حال ٿيندو؟

پروانه چرا سوخت چو با شمع در افتاد :: با سوختگان هر که در افتاد بر افتاد ل۲

ٿيو ن عجب هيءُ آهي ته حضرت امام رباني مجدد الف ثاني
قُدِّسَ سِرُّهٗ جو نالو مبارڪ ورتو وقت ۾ گو شيخ احمد سرهندي
لکيو اٿس، ڇا قادري طريقه وارن کي ٻين کي ڪنهن ولي جو نالو
مبارڪ لقبن سان لکڻ منع آهي؟ حالانڪ ٻئي طريقه وارن مصنفن
سندن نالو مبارڪ لقبن سان آندو آهي، اها سعادت
سڀڪهن کي پنهنجي لاءِ آهي - مثال لاءِ ڏسو چشتي طريقه
جو مفتي غلام سرور چشتي قدس سره حضرت امام رباني
قدس سره جي نسبت ۾ ڇا ٿو لکي -

ل۱ خزينة الاصفيا مطبوعه نول ڪشور اصل عبارت هن
طرح آهي در اين اثنا محسوس گشت که آنحضرت صلى الله عليه وسلم
شمشير بدست گرفته ظاهر شد و فرمود که هر که دشمن شما است براے او
اين شمشير قهر الهي کافی است چون از مراقبه سر برآورد فرمود که دارا شکوه
در هند کشته شد پس همچنان بوقوع آمد ١٢
ل۲ پتنگ ڇو سڙي ويو، جڏهن شمع ۾ پيو :: عاشقانِ خدا
سان، جيڪو گستاخ ٿيو سو ڪريو - ١٢

از علمای راسخین وغوث العالمین قطب الاقطاب
عالی جناب مظہر خوارق وکرامت جامع درجات ولایت
دافع بدع وضلالت عامل سُنّت وجماعت وارث
کمالات نبویہ مزین اطوار احمدیہ عارج معارج نقشبندیہ
امام طریقت ومقتدائے حقیقت ہست ودر طریق نقشبندیہ
مجدّدیہ امام ست ودر شریعت وطریقت پیشوائے
کمال اہل اسلام۔

جيڪڏهن عاملن جي ڪنهن انسان تعريف نڪئي
نه ڪئي ڪونهي اُهي الله جلّ جلالهٗ جا بلا شبه مقبول
۽ پسند آهن۔

ندارند چشم از خلائق پسند که ایشان پسندیدهٔ حق بسند

قوله:- نه هو مثال ان شخص جهڙو آهي جو آفتاب
عالمتاب سج روشن کان ڪنهن هڪڙي چمڪندڙ تارڪي ڏيئي

اقول:- هن عبارت مان بدڪيتريون ڳالهيون ثبوت
نڪرن. هڪ ته معلوم ٿو ٿئي ته جو شخص پنهنجي محبوب
کي علي الاطلاق سڀني کان زياده چاهي اهو نادان آهي
ظاهر آهي ته جيستائين پنهنجي مُربّي کي سڀني کان زياده نه
چاهيندو تيستائين ان کي فائدو مدد مشڪل ٿيندو۔

ڏسو طريقي چشتي وارا حضرت خواجه ولي هند،
معين الدين اجميري قدّس الله تعالیٰ سرّهٗ الاقدس
کي سڀني ولين کان زور ڀلو ڪري ٿا ڄاڻن - سوانح عمري

حضرت خواجه معين الدين قدس سره جي ۾ ڏسڻ ۾ نه ٿو اچي، ليڪن اهڙي طرح پين سلوڪ جي ڪتابن مان اهو ڪلي قاعده ظاهر آهي.

حضرت امام رباني قدس سره جي تاريخي مثال ڏيڻ ۾ ڪيتري جرأت آهي، ته هي نه ٿو ڄاڻي ته حضرت امام رباني مجدد الف ثاني قدس سره ۽ حضرت غوث الثقلين جگر گوشه حسنين ڪريم الطرفين ڦيادس قنئين حضرت عبد القادر جيلاني قدس سره جي وچ ۾ جي وڏا مشائخ ۽ محدث، جي طريقه قادريه جي اشاعت ۾ مشرف هوا، سي پڻ فرق نه ڪري سگهيا، مگر هن تاريخ ۾ سڀ جو فرق ڪري لکيو آهي.

هاڻي هت حضرت مرزا مظهر جان جانان محدث دهلوي جو مڪتوب ٿو آڻيان، ته هن مان چڱي طرح سان معلوم ٿيندو ته واقعي لکندڙ سڳوري جي جاچ ڪئي آهي.

معلوم ڪرڻ گهرجي ته حضرت مرزا صاحب قدس سره اهو آهي جنهن جا حضرت قاضي ثناء الله پاني پتي قدس سره جهڙا ڪيترا مشائخ وقت جا سڳ دروازه آهن، شاه رفيع الدين قدس سره جي ساڻن لکيل آهي. ڪلمات طيبات ۾ سندن جنسي مڪتوب لکيل آهي. سندن علمي ڪمال ۾ مرتب "حدائق الحنفيه" ۾ ڏسڻ گهرجي. سندن حالات

له مطبوعه نولڪشور ص ٣٣ ، ١٤

مقامات ۾ ڪيترا ڪتاب مطبعن ۾ موجود آهن ۽ ڪين طريقي قادري سڳوري جي پٽ اجازت آهي جو هزارها پنهنجي فيض ڪان پورا ڪيائون، اهو مڪتوب هي[1] آهي ـ مڪتوب هفتم دربيان فضل حضرت غوث الثقلين وحضرت مجدد قدس سرهما

بعد حمد وصلواة از فقير جان جانان مطالعه فرمايند که التفات نامه مشتمل بر استفسار فضل يکے بر ديگرے از اين هردو جناب يعني جناب قيوم رباني مجدد الف ثاني ومحبوب سبحاني شيخ عبدالقادر جيلاني رضي الله تعاليٰ عنهما رسيد ـ مخدوما فضل بر دو قسم است جزي وکلي وظاهر است که سوال از فضل جزي نيست ومناط فضل کلي زيادت قرب الٰهي است و اين معني امر باطني است وعقل را باين مقوله کارے نيست مگر از کثرت وقلت مناقب سراغے بمطلب مي تواند برد اما افاده قطع نمي تواند کرد ونقل عبارت از کتاب وسنت واجماع قرن اوّل است وبديهي است که وجود مبارک اين هردو[2]

---

[1] هي مڪتوب مقامات مظهري مطبع مجتبائي ص ۹۳ ۾ آهي

[2] مڪتوب ستون حضرت غوث الثقلين ۽ حضرت مجدد الف ثاني قدس سرهما جي فضيلت جي بيان ۾ ـ حمد ۽ صلواة کانپوءِ فقير جانجانان کان مطالع فرمائيندا ته اوهانجو التفات نامه (خط) شامل ٿيندڙ ٿو هنن ٻنهي حضراتن جي هڪ ٻئي جي مٿان فضيلت جي سوال بابت يعني جناب قيوم رباني مجدد الف ثاني ۽ محبوب سبحاني شيخ عبدالقادر جيلاني رضي الله تعاليٰ عنهما" پهتو ـ جنابا فضيلت ٻه قسم آهي، جزي ۽ ڪلي ظاهر آهي ته سوال فضيلت جزي جو نه آهي ۽ فضيلت ڪلي جو تعلق قرب الٰهي جي زيادتي سان آهي ۽ هي باطني شيءِ آهي عقل کي هن سخن سان ڪو تعلق نه آهي

بزرگ از زمان ورود کتاب وسنّت واجماع متأخر ست (وقوع) واصول ثلثهٔ شرع ازاین امر ساکت وکشف محتمل خطاست برمخالف حجّت نیست واقوال مریدان که خالی ازغلو محبت پیران نمی باشند ازاعتبارات ساقط ست ونیز صاحب کشفے کہ احاطۂ کمالات این حضرات بکند وحکم بجزم برفضل کلی طرفی ازطرفین نماید بنظر نمی آید پس طریق اسلم تفویض این امر بعلم الٰہی وسکوت ازاین فضولیہاست، مقر فضایل ہردو بزرگ باید بود ودراین باب لب ازادب نباید کشود کہ این مسئلہ ازضروریات دینی نیست کہ تکلم درآن ضرور باشد وازدیوانگیہاے کہ مارا بجناب حضرت مجدد ہست دم زدن مناسب نیست کہ حرف ازعالم عقل می رود لہ

اڳين صفحہ تان آئندل - پيرا وصاف حميد کا جي کٿائي ۽ تورائي مان تلاش مطلب جي ڪري سگهجي ٿي مگر ائين تلاش يقيني فائدو نہ ڏئي سگهندي، عبارت ڪتاب الله ۽ سنّت جو نقل ۽ اجماع اول دور ۾ آهي، ظاهر آهي تہ هنن ٻن بزرگوارن جو وجود مبارڪ لہ ڪتاب ۽ سنّت ۽ اجماع واقع ٿيڻ کان پوءِ ٿيو آهي ۽ ٽئي شرعي اصولن (ڪتاب، سنّت ۽ اجماع امّت) ۾ ان مسئلہ جو ذڪر ناهي ۽ ڪشف خطا جو احتمال رکندڙ آهي مخالف جي مٿان حجت نہ آهي - مريدن جون ڳالهيون پنهنجي پيرن جي محبت ۾ مبالغہ کان خالي نہ هونديون آهن، اعتبار ۾ نہ آڻڻ گهرجن ۽ ٻيءَ ڪوبہ صاحب ڪشف جو هنن حضراتن جي ڪمالاتن جي احاطو ڪري سگهي ۽ ٻنهي حضراتن ۾ ڪهڙو به يقيني سان فضيلت ڪلي ثابت ڪري نظر ۾ نہ ٿو اچي پوءِ سالم طريقو افراط ۽ تفريط کان سالم) هي آهي تہ هي مسئلو الله تعاليٰ جي علم جي حوالي ڪري ۽ فضوليات کان خاموش رهجي ۽ هنن ٻنهي حضراتن جي باقي ص ۲۴

هرگز در بینش و کم نمی باید زد — از حد بردن قدم نمی باید زد ١
عالم همه مرآت جمال ازلی است — می باید دید و دم نمی باید زد ٢

معلوم ٿيو ته لکڻ ۾ ڪيتري جرأت ۽ بي ادبي ڪري چڪو آهي
انهي اهل دل جي سخن کي غلط ڪري سمجهڻ خطا آهي

چو بشنوی سخن اهل دل مگو که خطاست — سخن شناس نئی دلبرا خطا اینجاست ٣

اهوئي سبب ادب جو آهي ۽ نشاني محقق جي آهي، جو حضرت
شاه غلام علي محدث دهلوي "جنهن جي تعريف ڪرڻ
بمصداق " آفتاب آمد دليل آفتاب " آهي جي ملفوظات ۾
"جنهن جو نالو دُرُّ المعارف آهي، تاليف ٿيل حضرت شاه
رئوف احمد صاحب قدس سره جو آهي"

آندل اڳين صفحه تان - فضيلت جو اقرار ڪندڙ
رهي ۽ هن مسئله ۾ ادب ۽ احترام جي ڪري
وات کولڻ نه کپي جو ته هي مسئلو ضرور بيان ڏيڻ ۾
نه آهي جو گفتگو ضروري هجي - ان عشق جي ديوانگي
کان جو اسان کي جناب حضرت مجدد الف ثاني سان آهي
دم هڻڻ مناسب نه آهي جو ته حرف عالم عقل کان،
نڪري تو ڏجي -

١ هرگز نه بيادبي ۽ گهٽائي ۾ دم هڻڻ کپي حد کان ٻاهر قدم کڻڻ نه کپي

٢ سڄو جهان ازلي جمال جو آئينو آهي، تو سڀ کي ڏسي سگهجي ۽ دم نه تو ڏسي سگهجي -

٣ اهل دل جو سخن جڏهن ٻڌين ته نه چئو خطا آهي، اي دلبر سخن شناس نه آهين خطا ان سبب ڪري آهي

هن طرح ارشاد ٿيل آهي ـ حضرت ايشان فرمودند
كہ جناب حضرت بهاؤالدين نقشبند و حضرت غوث الاعظم
محي الدين جيلاني و حضرت خواجہ معين الدين چشتي و حضرت
شيخ شهاب الدين سهروردي رضي الله تعاليٰ عنهم
اجمعين هر يک ازاين اکابران مصدر اسرار الٰهي است و
مظهر انوار نامتناهي يكے را بر ديگرے فضل دادن نشايد
و كمال يک را فوق كمال ديگرے دانستن زيبا نمي نمايد مثل
اين بزرگواران مثل آئينہ ها ست کہ مختلف الوان باشند
مثلاً چهار آئينها انکہ يکے سرخ ست دوئي سبز سوئي زرد
چهارمي سفيد و در هر يک عکس آفتاب منجلي ست و شعاع
و انوار وحدت شمس هويدا پس در پرتو آفتاب همہ مساوي اند
اگرچہ تغاير در رنگ ست امّا در فيض آفتاب هر يک از ديگري نيست (؟) را

له يعني :- حضرت جن فرمايو تہ جناب حضرت بهاؤالدين نقشبند
حضرت غوث الاعظم محي الدين جيلاني، حضرت خواجه معين الدين
چشتي ۽ حضرت شيخ شهاب الدين سهروردي رضي الله تعاليٰ عنهم
اجمعين، هر هڪ هنن وڏن اوليائن مان الٰهي رازن جو خزانو
آهي ۽ اڻ ڳڻت انوارن جو مظهر، هڪڙي کي ٻئي تي فضيلت
ڏيڻ نه کپي ۽ هڪڙي جي ڪماليت ٻئي جي ڪماليت کان وڌيڪ
ڄاڻڻ سُٺو نہ ٿو ڏيکاري ـ هنن اوليائن جو مثال آئينن وانگر آهي
جيکي مختلف رنگ جا هجن مثلاً چار آئينا آهن، هڪ ڳاڙهو، ٻيو
سائو ـ ٽيون پيلو، چوٿون سفيد ۽ هر هڪ ۾ سج جو عڪس روشني ڏيندڙ آهي ۽
وحدت جي سج جا انوار ۽ شعاع ظاهر آهن ۽ فيض جي تجلي ۾ سج وانگر روشني ڏيڻ ۾
سڀ برابر آهن جيتوڻيڪ رنگ ۾ فرق آهي ـ

بهرحال لکندڙ جو گمان آهي ته مان حضرت امام ربّاني مُجَدِّدُ الف ثاني قُدِّسَ سِرّهٗ کي حضرت محبوب سبحاني قدس سره کان مٿي تو ڄاڻان سو غلط آهي منهنجو لکيل ڪتاب ”روضة القيوميه“ جو ترجمون آهي (جو اصل فارسيءَ ۾ آهي) جنهن جا منتخب ترجما عربيءَ ترڪيءَ ۾ ڇپيل آهن - اردو زبان ۾ ترجمون ”حديقة المحموديه“ نالي ڪيوائين جو مطبع مجتبائي دهليءَ مان ڇپيل ملي سگهندو - اهو ڪتاب حضرت شاه عبدالحق محدث دهلوي جي اولاد جي تنظيمان گڏيل آهي - پر هندستان ۾ هر عالم وٽ گهڻو ڪري موجود آهي ان ۾ بي شڪ عَلیٰ الاطلاق حضرت مجدد الف ثاني قُدِّسَ سِرّهٗ کي پيو تو ڄاڻي مگر آئين نه چوي ته فلاڻي کان يا فلاڻي کان -

۽ اهو قول يعني حضرت امام ربّاني مُجَدِّدُ الف ثاني قُدِّسَ سِرّهٗ کي پلو ڪري ڄاڻڻ سو ڪيترن اڳين وليّن جو بيٺو رايو آهي - جيئن خود حضرت ميرزا صاحب قُدِّسَ سِرّهٗ جي ڪن روايتن ۾ اهو رايو ڏنو آهي ، جيئن ته معمولات مظهري ص ۴۵ ۾ هي ارشاد آهي - مي فرمودند يک بار بجمال جهان آراي سرورِ ڪائنات عليه افضل الصلوٰة والتحيات مشرف شدم گويا در ڪنار آنحضرت برابر زدا ڪشيده ام ورا حت

نفس مبارک بمن می رسید و در این اثنا من تشنه شدم و پیر زادگان سهرندی در آنجا حاضر اند یکے را امر با آوردن آب نمودند بنده عرض کردم یا رسول اللہ آنہا پیر زادہائی من اند فرمودند امتثالِ امر ما می نمایند پس عزیزے از آنہا آب آورد من سیر خوردم عرض کردم یا رَسُوْلَ اللّٰہِ در حق حضرت مُجَدِّدْ الف ثانی چہ می فرمایند . فرمودند مثل ایشان در اُمّتِ من دیگر کیست عرض کردم یا رَسُوْلَ اللّٰہ مکتوبات ایشان بنظر مبارک گذشته ست فرمودند اگر چیزے یادست بخوانید . بنده این عبارت بعضے مکتوبات ایشان که " اِنَّهٗ تَعَالٰی وَرَاءَ الْوَرَاءِ ثُمَّ وَرَاءَ الْوَرَاءِ " خواندم بسیار پسند نمودند و حظہا فرمودند . فرمودند باز بخوانید باز این عبارت عرض نمودم زیادتر تحسین نمودند و این حالت باستمداد کشید بوقت صبح یکی از عزیزان پگاه آمده گفت من امشب خوابے دیده ام که شما دریای خوبی دیده اید آن رویا کلام ست لہ

لہ حضرت میرزا مظہر جانجاناںؒ فرمایائون تہ ہک پیری حضرت سرور کائناتِ اَفْضَلُ الصَّلَوٰاتِ وَالتَّحِیَّاتِ جی زیارت کا مشرف ٿیس جنہن کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم جی چہرۂ مبارک تي تبسم ھو پلؤ آھيان حضرت جي پساہ مبارک جي لحت مبارک مون تي پہچي ٿي ان وچ ۾ مان اڃايل ٿيس سرھند جا صاحبزادا اتي حاضر آھن . آنحضرت جن ہک صاحبزاده کي پاڻي آڻڻ جو امر کوٹ فرمايو ، مون انهي عرض ڪيو ته يا رَسُوْلَ اللّٰہ ! هي مرشد زاده منهنجا آھن (جواب ۾) فرمايائون ته اسانجي حڪم جي پيروي ٿا ڪن ، پوءِ ھڪ سڳوري اھن صاحبزادن مان پاڻي آندو - مان پاڻي ڍؤ ٿي پيتو ، مون عرض ڪيو يا رسول اللہ حضرت مُجَدِّدْ الف ثاني جي حق ۾ ڇا ٿا فرمايو ، فرمايائون انهي جهڙو منهنجي

باقی ص ۲۸

فقير اين رويا پيش او گفتم بسيار متعجب شد ميفرمودند
از نفس مبارک وصحبت آنحضرت صلى الله عليه وسلم من
خود را سراپا نور وحضور يافتم واز کيفيتهائي اين خواب که
که بهتر از امر بيداري ست تا چند روز هيچ عطش واشتها نبود اهـ
اهڙيءَ طرح ٻين جاين ۾ به ڪيترا اهڙيءَ طرح جا ارشاد
فرمايا اٿن. حضرت شاه غلام علي مُحدِّث دهلوي قدس سره
جي ملفوظات "دُرّ المعارف" صفحه ۱۰۰ ۾ آهي
فرمودند که تعريف حضرت مُجدِّد قُدِّسَ سِرُّهُ چه بيان توان
کرد که مقابل اولياء هزار سال يک وجود مبارک ايشان است
وهم مي فرمايند که حضرت خواجه خواجگان پير پيران فاني في الله
خواجه باقي بالله نقشبندي رضي الله تعالىٰ عنه فرموده اند که
شيخ احمد آفتابي ست که مثل ما هزاران ستارگان در سايه خير راه
ايشان گم اند

اُمت ۾ پيو ڪير آهي، مون عرض ڪيو يا رسول الله! اهڙن،
جي مکتوبات شريف، نظم مبارڪ ۾ آندل آهي؟ فرمايائون جيڪي اهڙن
ڪجهه ياد آهي ته پڙهو، مون پاڻهي هي عبارت سندن مکتوبات جي پڙهي
اِنَّهُ تَعَالىٰ وَرَاءَ الْوَرَاءِ ثُمَّ وَرَاءَ الْوَرَاءِ (يعني بي شڪ الله تعالىٰ
جي ذات پاڪ عقل ۽ ادراڪ ۽ سمجهه کان ٻاهر آهي) گهڻو پسند ڪيائون
۽ خوش ٿيا. فرمايائون ٻيهر پڙهو، ٻيهر هي عبارت مون پيش ڪئي
شاباس ڏنائون ۽ هي حالت گهڻو وقت هلي صبح جو وقت هو ڪڏهن عزيزن
مان آيو مونکي جاڳايائون ته اڄ رات مون هڪ خواب ڏٺو آهي ته اوهان اڄ
سچو خواب ڏٺو آهي، خواب ڪهڙو آهي. فقير هي خواب انهن اڳيان بيان
ڪيو گهڻو عجب ڪندا رهيا فرمايائون ته آنحضرت صلى الله عليه وسلم جي
پساه مبارڪ ۽ سندن صحبت جي برڪت سان مون پاڻ کي سراپا نور ڏٺو
۽ هن خواب جي ڪيفيت کان جو سجاڳي کان بهتر آهي ڪيترا ڏينهن تائين اُڃ ۽ بک نه ڏٺي

و معارف حضرت شیخ احمدؒ قابل مطالع انبیا کرام اند علیٰ نبینا
وعلیہم الصلوٰۃ والسلام ۔ ~~له~~
وہم می فرمودند کہ شیخ عبد الحق محدّث دہلوی رحمۃ اللہ علیہ
در رسالہ خود نوشتہ اند کہ من در بارۂ حضرت مجدد قدس سرہٗ
تفکر کردم تا ناگاہ آیتے در بارۂ رفع اشتباہ حضرت موسیٰ
علیٰ نبینا وعلیہ التحیات والتسلیمات نازل شدہ ہست
در دل من وارد شد پس حضرت ایشان فرمودند کہ ازاین
جا معلوم شد ہر کہ معتقد حضرت مجدد ہست موسوی است
وہر کہ منکر ہست فرعونی ہست نَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنْهَا الخ ~~له~~
صفحہ ۱۳۱ ۾ آهي بعد ازآن مذکور حضرت امام
رَبَّانی مُجَدِّدْ الف ثانی رضی اللہ عنہ آمد

حاشيه انگلل ص ۲۸ تان له فرمايائون ته تعريف حضرت مجدد الف
ثاني قدس سرهٗ جي جا بيان ڪري سگهجي، سندن نه هڪ وجود ميارڪ
هزار سالن جي اوليائن جي مقابلي ۾ آهي ۽ پڻ فرمائيندا هوا ته حضرت
خواجه خواجگان پير پيران فاني الله خواجه باقي بالله نقشبندي رضي الله
تعالىٰ عنه فرمايو آهي ته شيخ احمدؒ سج آهي، جو اسان جهڙا هزار ستارا
سندن پلاءَ جي پاڇي ۾ گم آهن ـ له ۽ حضرت شيخ احمدؒ جون
معرفتون له انبياء ڪرام على نبينا وعليهم الصلوٰة والسلام
جي مطالع آهن ~~له~~ ۽ پڻ فرمايائون ته شيخ عبد الحق محدث دهلوي
رحمة الله عليه پنهنجي رسالي ۾ لکيو آهي ته مون حضرت مجدد قدس سرهٗ
جي باري ۾ فکر ڪيو ته اوچتو آيت (جيڪا حضرت موسىٰ على نبينا وعليه
التحيات والتسليمات جي باري ۾ شبهي وجائڻ بابت نازل ٿي
آهي) منهنجي دل ۾ وارد ٿي ـ حضرتن فرمايو ته اتان معلوم ٿيو ته
جيڪو معتقد حضرت مجدد جو آهي سو موسوي آهي ۽ جيڪو منڪر
آهي فرعوني آهي پناهه ٿا گهرون الله تعالىٰ کان ان گناهه کان ـ

حضرت ایشان ارشاد فرمودند که هر کمالیکه در نوع انسان
ممکن الوقوع ہست در ایشان جلوه ظهور یافتہ ہست مگر
نبوت که ختم گردیده ہست بخاتم الرسل علیه من الصلوٰة اتمها
ایشانند مطلع جمال پیغمبر و مظهر کمال سید البشر علیه صلوٰة الله ۱
الملک الاکبر۔

هر لطافت که نهان بود پس پرده غیب — همه در صورت خوب تو عیان ساخته اند ۲
هر چه بر صفحه اندیشه کشد کلک خیال — شکل مطبوع تو زیبا تر از آن ساخته اند ۳

صفحه ۲۴۴ ۾ آهي - روزے شخصے در حضور گفت که حضرت
مجدد رض مقابل جمیع اولیاء هندستان اند حضرت ایشان تبسم نموده ۴
فرمودند که جمیع اولیاء ارض۔

اهڙيءَ طرح ٻين گهڻن جاين ۾ اهڙا الفاظ آيل آهن
ڪتاب "هداية المريدين" سنڌي ۾ جو حضرت مخدوم محمد هاشم

---

۱ حضرت جن (حضرت شاه غلام علي قدس سره) ارشاد فرمايو ته جن جيڪي به ڪماليت نوع انسان ۾ واقع ٿيڻ ممڪن آهي سا منجهن ظاهر آهي مگر نبوت جا خاتم الرسل صلي الله عليه وسلم تي ختم ڪئي وئي آهي - حضرت مجدد پيغمبر صلي الله عليه وسلم جي جمال مطلع آهن ۽ سيد البشر صلي الله عليه وسلم جي ڪمال جا مظهر -

۲ جا به خوبي غيب جي پرده جي پٺيان لڪل هجي سا سڀ تنهنجي سهڻي صورت ۾ ظاهر ڪئي اٿن -

۳ جيڪي به فڪر ۽ خيال ۾ سهڻي صورت اچي، انهن کان وڌيڪ سهڻي شڪل تنهنجي ٺاهي اٿن -

۴ هڪڙي ڏينهن هڪڙي شخص حضرت شاه غلام علي جي حضور ۾ چيو ته حضرت مجدد الف ثاني هندستان جي سڀني اولياءن جي مقابل ۾ آهن، حضرت جن مرڪي فرمايو ته زمين جي سڀني اولياءن جي مقابله ۾ آهن -

نتوي قدس سره جي پوٽي حضرت مخدوم محمد ابراهيم قدس سره جو ٺهرايو آهي ان ۾ ڏسو ته ڇا لکيو آهي. اهڙي طرح ٻين ولين جهڙوڪ حضرت شيخ حميد بنگالي قدس سره (جنهنجي زيارت گاه منگل ڪوٽ ۾ آهي) ان جو مڪتوب حضرت امام رباني مجدد الف ثاني قدس سره النوراني جي فرزند سڳورن خواجه محمد معصوم ۽ خواجه محمد سعيد قدس سرهما ڏانهن لکيو آهي بعينه "حضرات القدس" جي جلد ثاني تان نقل ڪيان ٿو (ص ۸۳)

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي جعلكما صاحب سجادة مولانا ومرشدي وقبلتي وقبلة الانام قطب الارشاد وسيد الزهاد ولم يأت مثله الا الخلفاء الراشدون ولا يأتي بعده شبيهه الا محمد المهدي وهو يعني المجددين وثاني اثنين فيضه في العالم الآن كما كان باق الى يوم القيامة اعني خواجه محمد سعيد له ومحمد معصوم سلمهما الله سبحانه وابقاهما واوصلهما الى غاية ما يتمناه وزاعمهما وعمر اولادهما

اما بعد الخ۔

له سڀ ساراهه (خاص) الله (تعالى) کي جڳائي جنهن اوهان ٻنهي (حضراتن) کي مولانا منهنجي قبله ۽ ماڻهن جي قبله (سائين) جي درگاه جو سجاده نشين ڪيو آهي، جيڪو زاهدن ۾ چوٽيءَ تي آهي ان جهڙو مثال خلفاءِ راشدين کان سواءِ ڪو نه آيو آهي ان کان پوءِ تان جهڙو وانئين سواءِ امام محمد مهدي ﷺ جي اهو احمد بن محمد ٻنهي ص ۳۲

مطلب ته جيئن ٻين طريقن وارن پنهنجن مشائخن کي سيني کان پوچيو آهي تيئن مجدّدين سڳورن پڻ انهي لذت کان محصوص نه آهي پر موچارن دليلن سان ڀائي پر جي کو به مجدّدي ائين چوي ته فڪر ڪونهي، صدها ڪتاب هندستان ۾ ڇپيل آهن، ڪنهن عالم اعتراض ڪونه ڪيو آهي- هائو وهابين کي اهڙي تانبو آهي رب جلّ وعلا هدايت ڏئين.

عاقلي گر شنود طعنهٔ نادان صد بار ❊ لائق آنست که آشفته بريم نشود[1]
زانکه اين بيت کمال است بعالم مشهور ❊ ايچنين بيت چرا شهره عالم نشود[2]
سگ بد گوهر اگر کاسهٔ زرين بشکند ❊ قيمت سگ نيفزايد و زر کم نشود[3]

قوله:- اهو فصوص يا ته ابجي اکين جو آهي يا ٻئي سج سان حسن آهي يا ته ان رگو رات ڏٺي آهي ۽ سج ڏٺو ئي ڪونه آهي جي سج کي ڏسي ها ته هرگز ائين نه چوي ها.

اقول:- اڳ ٻڌايو آهي ته مان ائين ڪونه چيو آهي ته کو حضرت مجدّد الف ثاني قدّس سرّهٗ وڏو آهي جي ٻين حضراتن جي تقليد ڪندي بعضي چيو اٿم بر على الدقّ

---

[1] آئنده صـ ۳۱ تان ڇپي وڃي آهي بيوبين جو آهي، ان جو فيض هاڻي به اهڙو ئي آهي جهڙي طرح اڳي هيو، قيامت تائين هلندو رهندو- اگر پوچهو کہ بعد الف ثاني سے قيامت ❊ جہانين فيض ہے کس کا مجدد الف ثاني کا[2] کو دانا جيکڏهن نادان جا سئو ڀيرا طعنا ٻڌي ❊ لائق اهو آهي ته پريشان ۽ غصه وارو نه ٿئي- [2] جو ته هي بيت (هيئيون) پوري طرح جهان ۾ مشهور آهي ❊ اهڙو بيت (عيوب) جو ته مشهور جهان ۾ ٿئي-
[3] ڪتو ڇڙي ذات جيڪڏهن سونو پيالو ڀڃي وجهي ❊ ته قيمت ڪتي جي نه وڌي ۽ سون جي قيمت نه ئي گهٽجي-

ترقي ڪونهي، ان حالت ۾ جيڪڏهن مان جهڙي
معمولي ماڻهوءَ کي ڪنهن اندڙ يا حاسد جيئن ته فقير ناهي
جو ته هي سارو گنهگار عين سان پيل آهي پر اهڙا
الفاظ جي گفتگو انهن ولين سڳورن تي صادر ٿي ٿئي
جن "زياده" جو لفظ استعمال ڪيو آهي - سند
نالا مبارڪ پيش ڪري چڪو آهيان. اها اهانت اُنهن ولين
سڳورن جي آهي جن جا ڪيترا هزار خليفا ولايت جي ذريعي
کي پهتل هوا. انهن جا نالا مبارڪ، "معمولات مظهريه"
۽ "شمس الحقيقت" ۽ "حدائق الورديه في حقائق اجلاءِ
النقشبنديه" ۽ عين الحيات جي حاشيه تي "تذييل
الباقيات الصالحات" ۾ پڻ موجود آهن -

ظاهر آهي ته ايترن ولين جي اهانت ڪرڻ سخت
بي ادبي جي حد تائين پهچائي ٿي -

امام بخاري، انس ۽ ابي هريره کان روايت ڪري ٿو
انه صلي الله عليه وسلم قال عن الله تبارک
وتعالیٰ مَنْ اَهَانَ لِيْ وَلِيًّا فَقَدْ بَارَزَنِيْ بِالْمُحَارَبَةِ[1]
یعنی ہر کہ اہانت ولی خدا تعالیٰ کرد پس از وے تعالیٰ جنگ
کرد کذا فی انوار احمدیہ (مطبوعه مجتبائي) -

اهڙيءَ طرح ٻيون عبارتون پڻ انوار احمديءَ جي صفحه ۹۰ ع
۾ آهن بهرحال ولين جي اهانت پاڻ لاءِ نقصان آهي

[1] هيءَ حديث قدسي آهي پاڪ نبي فرمايو ته الله تبارڪ وتعالیٰ فرمايو آهي ته جنهن شخص منهنجي ولي جي خواري ڪئي ته ان پوءِ بي شڪ مون سان جنگ ڪيائين -

بگفتا گر این مرد بدمی کند ÷ نہ با من کہ با نفسِ خود می کند

هت مقامات مظهريه تان ڪي نالا مبارڪ حضرت ميرن اصاحب قُدِّسَ سِرُّهٗ جي خليفن جا ٿو لکان - (۱) حضرت مولانا ثناءالله پاني پتي (حضرت عثمان ذي النورين جي اولاد مان آهي) (۲) مولوي فضل الله وڏو ڀاءُ حضرت ثناءالله قُدِّسَ سِرُّهٗ جو (۳) مولوي احمد الله رحمة الله عليه مولانا قاضي ثناءالله جو وڏو فرزند (۴) شيخ صبغة الله فرزند پيو قاضي صاحب قُدِّسَ سِرُّهٗ جو (۵) مولوي دليل الله ٽيون فرزند شيخ محمد مراد قُدِّسَ سِرُّهٗ جو (۶) شيخ عبدالرحمن شيخ محمد مراد جو ڀاءُ (۷) سيّد مير عليم الله بنگالي قُدِّسَ سِرُّهٗ (۸) شيخ مراد الله عرف غلام ڪاڪي قُدِّسَ سِرُّهٗ (۹) حضرت شيخ محمد احسان قُدِّسَ سِرُّهٗ (۱۰) شيخ غلام حسين قُدِّسَ سِرُّهٗ (۱۱) شيخ محمد منير، "حضرت فريد شڪر گنج قُدِّسَ سِرُّهٗ جي اولاد مان" (۱۲) مولوي قلندر بخش قُدِّسَ سِرُّهٗ (۱۳) سيّد مير نعيم الله قُدِّسَ سِرُّهٗ (۱۴) مولوي ثناءالله سنبلي قُدِّسَ سِرُّهٗ (۱۵) سيّد مير عبدالباقي قُدِّسَ سِرُّهٗ (۱۶) خليفه محمد جميل قُدِّسَ سِرُّهٗ (۱۷) حضرت شاه ڀيڪ قُدِّسَ سِرُّهٗ اولاد حضرت مُجَدِّدُ الف ثاني قُدِّسَ سِرُّهٗ جي مان (۱۸) مولوي عبدالحق قُدِّسَ سِرُّهٗ

له پاتشاهه شعر جي بيان ۾ مولانا سعدي "بوستان" ۾ فرمايو آهي ته هڪڙو شخص باغ ۾ ڦرڻ جي ارادي جيڪي ننڍي هئي تڏهن ڪي پاڻ کان پيو کائي، مالڪ باغ جي سو ڏٺو ته هي مان ڪهڙو ڪوئن سان برابري نه ٿو ڪري بلڪ پنهنجي نفس سان ٿو ڪري اهڙي طرح مولوي صاحب مجددين سان برابري نه ٿو ڪري بلڪ پنهنجي نفس سان ئي ائين ٿو ڪري.

(١٩) شاه محمد سالم قُدِّسَ سِرُّهٗ (٢٠) شاه رحمة الله قُدِّسَ سِرُّهٗ (٢١) محمد شاه قُدِّسَ سِرُّهٗ (٢٢) سيّد مير مبين خان قُدِّسَ سِرُّهٗ (٢٣) سيّد مير علي اصغر قُدِّسَ سِرُّهٗ (٢٤) سيّد مير محمد معين خان قُدِّسَ سِرُّهٗ (٢٥) حضرت محمد حسن عرب قُدِّسَ سِرُّهٗ (٢٦) حضرت محمّد قاسم كشميري قُدِّسَ سِرُّهٗ (٢٧) حافظ محمد قُدِّسَ سِرُّهٗ (٢٨) مولوي قطب الدين قُدِّسَ سِرُّهٗ (٢٩) مولوي غلام يحيٰ قُدِّسَ سِرُّهٗ (٣٠) مولوي غلام محي الدين قُدِّسَ سِرُّهٗ "اولاد حضرت غوث الثقلين محبوب سبحاني قُدِّسَ سِرُّهٗ جو" (٣١) مولوي نعيم الله بهرائچي قُدِّسَ سِرُّهٗ (٣٢) مولوي كليم الله بنگالي قُدِّسَ سِرُّهٗ (٣٣) سيد مير روح الامين قُدِّسَ سِرُّهٗ، سادات سوني پت جو (٣٤) شاه محمد شفيع قُدِّسَ سِرُّهٗ (٣٥) محمد واصل (٣٦) محمد حسين (٣٧) شيخ غلام حسين تانيسري (٣٨) مولوي عبد الكريم- (٣٩) مولوي عبد الحكيم (٤٠) نواب امير شادخان (٤١) غلام مصطفىٰ شاگرد شاه ولي الله جو (٤٢) آخوند نور محمد قندهاري وغيرهم قَدَّسَ اللهُ تَعَالىٰ اَسْرَارَهُمْ-

اهڙي طرح شاه غلام علي محدث دهلوي جا كيترا خليفا جن مان حضرت شيخ خالد كردي قُدِّسَ سِرُّهٗ وڏو خليفو هو، جنهن عربستان ۾ گهڻو فيض ڏنو- حضرت امام رباني مجدد الف ثاني قُدِّسَ سِرُّهٗ جي نامور

عاشق هو، گهٽ ماڻهو تعصّب سبب سانس دشمني ڪرڻ لڳا. پوءِ مُنڪرن جي رد ۾ علامه شامي صاحب ”رَدُّ الْمُخْتَارِ“ جي هڪ رسالو جوڙيو آهي اهو سمورو رسالو ”حديقة الندية“ مطبوعه مصر جي حاشيي تي ڇپيل آهي.

هاڻي جڏهن ته تقرير ڏکيي ٿي ٿئي تنهنڪري حضرت قاضي ثناءالله پاني پتي قدّس سرّه جي هڪ عبارت ”إِرْشَادُ الطَّالِبِيْنَ“ تان اوتاريان ٿو، پين جي قول کي ڇڏي ٿو ڏيان (ص ۱۴۳، ۱۴۴ مطبع مجتبائي دهلي).

این همه مقالات درعروجات که درمیان آمده بعداز هزار سال حق تعالیٰ به مُجَدِّد الف ثانی عطا کرد کسے از اولیاء سابق بآن لب نه کشوده این همه مبنی بر آن است که درمیان امم سابقه برائے هدایت خلق در هر قرن و هر قریه انبیا مبعوث می شدند حق تعالیٰ می فرماید ”وَإِنْ مِّنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيْهَا نَذِيْرٌ“ (فاطر ع۳) معنی نبود هیچ امّت مگر گذشت دروی پیغمبرے[1]

[1] هي سڀ مقالا جن عروجن جي بيان ۾ جي وچ ۾ آيا هوا، هزار سال کانپوءِ الله تعالى حضرت امام رباني مجدد الف ثاني کي عطا فرمايا، ڪنهن به اڳين اوليائن ان بابت بيان نه فرمايو آهي، هن عطاءِ عنايت جو مدار هن تي آهي ته اڳين امتن ۾ خلق جي هدايت لاءِ هر زماني ۽ هر ڳوٺ ۾ انبياءِ ڪرام مبعوث ٿي پيا. الله تعالى ٿو فرمائي ”وَإِنْ مِّنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيْهَا نَذِيْرٌ“ (سورة فاطر رڪوع ۳) يعني ڪا به امت نه هئي مگر گذريو آن ۾ ڊيڄاريندڙ (پيغمبر).

وبعضے از آنہا بمرتبہ رسالت می رسیدند، چنانچہ در حدیث ہست، عدد انبیا یک لکھ وبیست وچہار ہزار، وعدد رسل سہ صد وسیزدہ ہست، وبعد ہزار سال یا قریب آن پیغمبرے اولوا العزم مبعوث می شدند، بعد از ہزار سال از آدم نوح علیہ السلام وہمچنین بعد او ابراہیم وبعد او موسیٰ وبعد او عیسیٰ وبعد او سیّدنا محمّد رسول اللّٰہ خاتم النّبیین شدند، بعد وفات او اولیاء امت او در ہدایت خلق نیابت آن حضرت کردند، رسولِ خدا صلی اللّٰہ علیہ وسلم فرمود "اَلْعُلَمَاءُ وَرَثَۃُ الْاَنْبِیَاءِ" یعنی علماء وارثان پیغمبران اند درمیان آنہا شخصے مثلِ رسولان درمیان انبیاء بر سر ہر صد بمزید فضل امتیاز یافتہ وتجدید کردہ ؎

؎ ۽ نبين "سگورن" مان ڪي رسالت جي مرتبي تي پهتا، جهڙيءَ طرح حديث ۾ آهي - عدد نبين (سگورن) جو هڪ لک چوويهه هزار ۽ عدد رسولن جو ٽي سو تيرهن آهي - هزار سال يا قريب هزار سال کان پوءِ پيغمبر اولُو العزم (صاحب ارادي ۽ صبر جا) مبعوث ٿي ٿيا، حضرت آدم علىٰ نبينا و عليه الصلوٰة والسلام کان هزار سال پوءِ حضرت نوح عليه السلام ۽ اهڙيءَ طرح حضرت نوح عليه السلام کان پوءِ هزار سال حضرت ابراهيم عليه السلام ۽ حضرت ابراهيم عليه السلام کان پوءِ حضرت موسىٰ عليه السلام ۽ حضرت موسىٰ عليه السلام کان پوءِ حضرت عيسىٰ عليه السلام ۽ حضرت عيسىٰ عليه السلام کان پوءِ سيّدنا محمد رسول الله خاتم النبيين (صلى الله عليه وسلم) مبعوث ٿيا، حضور جن (صلى الله عليه وسلم) جي وصال کان پوءِ سندن امت جا اوليا خدا تعالىٰ جي مخلوق جي هدايت ڪرڻ ۾ حضور جن (صلى الله عليه وسلم) جا نائب ٿي ڪندا رهيا۔ حضرت رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمايو آهي ته علماء دين جا

باقي ص ۳۸ تي

ابوداؤد وغیرہ از آنحضرت علیہ السلام روایت کردند اِنَّ اللّٰہَ یَبْعَثُ فِی ھٰذِہِ الْاُمَّۃِ عَلٰی رَأسِ کُلِّ مِائَۃِ سَنَۃٍ مَنْ یُّجَدِّدُ لَھَا اَمْرَ دِیْنِھَا۔ یعنی حق تعالٰی مبعوث خواہد کرد در این اُمّت بر سر ہر صد شخصے راکہ تجدید دین کند۔ چون ہزار گذشت ونوبت اولوالعزم رسید حق تعالٰی بموافق عادت قدیم برائے ہزار دوم مجددے پیدا کرد کہ در سائر اولیا مجدّدان مثل اولوالعزم باشد در انبیاء و رسولان، واورا بقیہ طینت رسول کریم صلی اللہ علیہ وسلم آفرید، واین مقامات وکمالات داد کہ کسے نہ دیدہ بود وبہ طفیل او این کمالات در آخر زمان شایع وجلوہ گر گردانید۔ از ابن امام جعفر صادق [1]

(ص ۲۷ تاں آندل) وارث پيغمبرن جا آهن“۔ انهن علمن جي وچ مان خاص شخصيت جنهن فيض وچان رسول الله جي آيو هر صدي جي شروع ۾ ورڌيڪ فضيلت سان ممتاز ٿي دين جي تجديد ڪئي آهي

[1] ابوداؤد وغيره آنحضرت (صلی اللہ علیہ وسلم) کان روايت ڪيائون ته تحقيق الله (تعالیٰ) پيدا ڪندو هن اُمّت ۾ هر صدي جي منڍ ۾ هڪ شخص کي جو تجديد دين جي ڪري۔ جڏهن هزار سال گذريا ۽ اولوالعزم جو وارو پهتو الله تعالیٰ عادت قديم موافق ٻئي هزار سال لاءِ مجدد کي پيدا ڪيائين جو باقي اولياءن مجددن ۾ اوالعزم جي درجي جهڙو هوندو۔ جئين نبين ۽ رسولن ۾ اولوالعزم جي درجي جو رسول پيدا ٿيندو هو۔ ۽ انکي رسول ڪريم صلی اللہ علیہ وسلم جي باقي بچيل خميره (مٽي) پاڪ مان پيدا ڪيائين ۽ هو مقام ۽ ڪماليتون ڏنائين جو ڪنهن به نه ڏٺيون هيون ۽ ان جي طفيل هي ڪماليتون آخر زمانه ۾ شان شوڪت سان ظاهر ڪيائين۔

رضی اللہ تعالیٰ عنہ روایت می کند او از پدر خود جد خود رضی اللہ عنہما کہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمود اَبْشِرُوْا وَاسْتَبْشِرُوْا اِنَّمَا مَثَلُ اُمَّتِیْ مَثَلُ غَیْثٍ لَایُدْرٰی آخِرُہٗ خَیْرٌ اَمْ اَوَّلُہٗ اَوْ کَحَدِیْقَۃٍ اُطْعِمَ فَوْجٌ مِنْھَا عَامًا ثُمَّ اُطْعِمَ فَوْجٌ مِنْھَا عَامًا لَعَلَّ اٰخِرَھَا فَوْجًا اَنْ یَّکُوْنَ اَعْرَضُھَا وَاَعْمَقُھَا عُمْقًا وَاَحْسَنُھَا حُسْنًا۔ یعنی خوشی دہ باشید و خوش باشید بدرستیکہ حالِ اُمّتِ من مانند حالِ باران ہست دریافتہ نمی شود کہ آخر آن بہتر ہست یا اوّل آن یا حال اُمّتِ من مانند باغ ہست خورانیدہ می شوم من از آن باغ قسمے از میوہ سال و قسمے در سالے دیگر شاید کہ قسمِ آخر آن پہنا ور تر باشد در پہنا وری و عمق تر باشد در عمق و خوب تر باشد در خوبی۔ لہ

لہ (ابوداؤد) ابن امام جعفر صادق رضی اللہ تعالیٰ کان روایت ٿو ڪري ۽ اھو پنھنجي والد کان ۽ ڏاڏي کان تہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فرمایو۔ یعني خوشخبري ڏيو ھجو ۽ خوش ھجو۔ تحقیق منھنجي اُمّت جو حال مثل حال مينھن جي آھي نہ ٿو ڄاڻو وڃي تہ مينھن جو آخر بہتر آھي يا اوّل يا منھنجي اُمّت جو حال مثل باغ جي آھي، ڪار ايل ٿيان ٿو ان باغ مان ھڪڙي سال ۾ ھڪ قسم ميوي جو ۽ ٻيو قسم ميوي جو ٻئي سال ۾ شايد پويون قسم ميوي جو ويڪر ڪشادو ھجي ڪشادگي ۾ ۽ گھرائي ۾ وڌيڪ گھرو ھجي ۽ سھڻائي ۾ وڌيڪ سھڻو ھجي۔

واز ابی هریرة در کتاب الزهد بیهقی آورده وهمچنین
از ابن عباس مروی است که رسولِ خدا صلی الله علیه وسلم
فرمود مَنْ تَمَسَّكَ بِسُنَّتِيْ عِنْدَ فَسَادِ اُمَّتِيْ فَلَهُ
اَجْرُ مِائَةِ شَهِيْدٍ - یعنی هر که لازم گیرد سُنّت مرا
نزد فاسد شدن اُمّتِ من اورا ثواب صد شهید باشد
ازاین احادیث معلوم می شود که بعضے مردم در آخر زمان
باشند که در علوم وکمالات پهناور وعمیق تر و نیک تر
باشند از دیگران وهر که سُنّت را محکم گیرد در زمانِ
فسادِ اُمّت وغلبه کفر ومعاصی اورا ثواب برابر صد
شهید باشد وَاللّٰهُ اَعْلَمُ - [1]
تفسیر ثوفی پاره الم صفحه ۱۳۵ هینان آیت

[1] بيهقي "كتاب الزهد" ۾ حضرت ابي هريرة كان
آندو آهي ۽ اهڙيءَ طرح حضرت ابن عباس كان روايت آهي تہ
رسول الله صلي الله عليه فرمايو - يعني جيكو ميرا لازم هونو
سنّت منهنجي كي منهنجي اُمّت جي فساد جي وقت ۾ تہ ان كي
سو شهيدن جو ثواب ملندو - هنن حديثن مان معلوم
ٿو ٿئي تہ بعضے ماڻهو آخر زماني ۾ اهڙا هوندا جو علمن
۽ كماليتن ۾ وسيع تر ۽ وڌيك اونها ۽ تمام چڱا هوندا
ٻين كان - ۽ جيكو بہ سنّت تي محكم ٿي عمل كندو
اُمّت جي فساد جي زماني ۾ ۽ كفر جي غلبہ ۽
گناهن جي ماحول ۾ ان كي ثواب برابر سو
شهيدن جو ملندو و وڌيك الله (تعاليٰ) چاڻندڙ آهي -

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوْسَى الْكِتٰبَ وَقَفَّيْنَا مِنْۢ بَعْدِهٖ بِالرُّسُلِ جي ڇا تقرير ڪئي آهي؟ ته سندس ھن جي لاءِ ڪتاب اِرْشَادُ الطَّالِبِيْن[1] ۾ جهڙا اهڙين بزرگن جا پڙهڻ ڪتاب جو ڇاپل آهن جن جا نالا مبارڪ لکان ٿو

مُلّا محمود جونپوري، جو حضرت مُجَدِّدُ الف ثاني جي معتقدن مان هو، مولوي عبدالحڪيم سيالڪوٽي مير زاهد هروي - مشهور صاحب حواشي غلام يحيٰ بهاري - شيخ نور الحق دهلوي - شاه ولي الله دهلوي شاه عبدالعزيز دهلوي - مولوي ڪريم الدين دهلوي ۽ ٻيا - بهرحال سترهن سالن کان زياده بزرگن ڪتاب لکيا آهن - "حاشيه انوار احمديه از حڪيم وڪيل احمد سڪندر پوري ص ٨٦ مطبع مجتبائي"

ڪن منڪرن اعتراض ڪيو ته حضرت امام رباني مجدد الف ثاني قُدِّسَ سِرُّهٗ جو فرمايو آهي ته مونکي حضرت سرور ڪائنات صلى الله عليه وسلم پنهنجي اُمّت جي نگهباني لاءِ موڪليو آهي" سو درست ناهي تن کي حضرت شاه عبدالعزيز محدث دهلوي جواب

---

[1] صاحب تفسير عزيزي هن آيت سڳوري هيٺان عجيب و غريب تقرير فرمائي آهي. تقرير جي ڇاڻ ڪري لکي فرمائي ٿو ته وهو هذا - اور يه بعد هزار (سال) کے قائم مقام پيغمبر اولوالعزم کے مجدد الف ثاني کو ظهور ميں لايا اور جميع درجات ولايات اور ڪمالات سے بهره ور ڪر کے احيائے دين متين اور بايصال فيض احسان و يقين مشرف فرمايا ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيْهِ مَنْ يَّشَاءُ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيْمِ
تفسير عزيزي جلد اول پاره ٢ الم ص ١٥٤

ڏنو آهي ۽ ثابت ڪيو اٿس ته حضرت سرورِ ڪائنات صلي الله عليه وسلم حضرت مجدد الف ثاني جي حق ۾ حديث فرمائي آهي، تقرير ڏسڻ گهرجي آهي فتاويٰ عزيزيه جلد اول صفحه ٢٣١ لـه

انهي حديث جو ثبوت علامه محمد مراد اندلوي ٺٽوي "دُرِ مڪنونات" مطبوعه مڪه شريف جي حاشيي ۾ آندو آهي ـــ معلوم ڪرڻ گهرجي ته ڪِنَ مجددن جو ايڏو پيدائي ٿي آهي سو حديث شريف جو پره دليل ٿا ونن زياده عيار تون يا حوالا ڪيترا ڏيان، هائي لکندڙ بزرگ ٻڌائي ته هي وي سڀ وڏا علم ظاهر باطن جا سينگار، حاسد ڇو ٿيا؟ يا انڌا أَعُوْذُ بِاللهِ مِنْهَا"ـ اسانکي انهي ڳالهه ۾ پوڻ گهرجي ـ وليڪن سڀڪن جي حق ۾ جرأت ۽ بي ادبي نه ڪرڻ گهرجي

اين قوم چو تيغ آبدارند جان از تن بي ادب برآرند لـه

قوله:ـ افسوس ڪي مجددي تعصب ۾ حسن جي اڪان اهڙا اِي جا لفظ ڪين ٿا جي هرگز بڌڻ جائي لائق نه آهن ـ

اقول:ـ جناب مَنْ قادري طريقه کان پڻ مشرف ٿيل بزرگ ۽ سندن ايا آگ لکي چڪو آهيان. ائين

لـه هي تقرير رساله حضرت شاه عبدالعزيز صاحب دهلوي قدس سره جي آهي در دفع اعتراضاتِ بعض علماء بر حضرت مجدد الف ثاني قدس سره جي عنوان تي ڏسڻ گهرجي ص ٢٢ تا ص ٣٦

لـه هو قوم (اولياءن جي جماعت) پاڻي ڏيل (جوهر دار) تلوار آهن، بي ادب جي جسم مان ساه ڪڍي ڇڏين ٿا ـ

نه ھرگز نه ٿي سگھيو ته انھن کي حضرت غوث الثقلين
قدس سره جي دربار پر انوار مان فيض نٿي حاصل
ٿيو۔ "کلمات طيبات" جي حاشيه صفحه ۷۹ ۾
حضرت ميرزا مظهر جان جانان قدس سره جي ملفوظات
۾ آهي ته، "شخصے از حضرت ايشان سوال کرد که نزدِ
شما ازين دو بزرگ حضرت غوث الثقلين و حضرت
مجدد رضی الله تعالیٰ عنهما کدام افضل است گفتند هر دو
پيرو نما فقير اند دو ابر سطير رحمت الٰہی بر بنده می بارند" [1]
اني فيض حاصل ڪرڻ جو اقرار ٿا ڪن ڇو ته سندن آباء اجداد
کان قادري طريقو آهي- پاڻ پڻ طريقي قادري ۾
مريد ڪندا هوا باوجود ان جي مٿئين صفحه ۾ سندن
ارشاد آهي- "متاخران را باقتضائے حکمت بالغه خود
کمالاتے عنايت فرموده که از متقدمان آن همه علوم و فيوض
مروی نيست در انبيا عليهم السلام تفاضل ثابت است و در" [2]

---

[1] هڪڙي شخص حضرت جن کان سوال ڪيو ته اوهان جي خيال ۾ هنن ٻن بزرگن، حضرت غوث الثقلين (محبوب سبحاني شيخ عبدالقادر جيلاني) ۽ حضرت مجدد الف ثاني رضي الله تعالیٰ عنهما مان ڪهڙو وڌيڪ آهي- فرمايا ته ٻئي پيرو هما فقير جا آهن ۽ ٻئي ڪڪر ٻير يل رحمت الٰهي جا بنده تي وسن ٿا-

[2] پوئين زماني جي اولياءَ کي الله تعالیٰ پنهنجي حڪمت ڪامله جي خواهش موجب اهڙيون ڪماليتون عطا فرمايون آهن جو اڳين اولياءَ کان اهي سڀ علم ۽ فيض روايت نه ڪيل آهن نبين عليهم السلام ۾ هڪ ٻئي تي فضيلت ثابت آهي

اولیا نیز فضل یکے بر دیگرے ثابت۔ مقاماتے کہ حضرت
مُجَدِّدْ قُدِّسَ سِرُّہٗ بہ آن امتیاز دارند از بسکہ مستفیدانِ
طریقہ ایشان بآن درجات وحالات رسیدہ اند واقرار
آن علوم وکیفیات نمودہ درآن مقام اشتباہے نماندہ
کہ خبر متواتر مفید صدق ویقین ہست، کسے کہ بہ آن
مقامات نرسیدہ استبعاد آن می نماید از جہل خود معذور
ہست ظہور خرق عادات شرط علو کمالات نیست اصحاب
کرام رضی اللہ تعالیٰ عنہم باوجود علو درجات کہ ہیچ ولی
بہ آن نتواند رسید۔ مصدر کثرت خوارق عادات ونسبتہا
شوق وذوق وجذبہ واستغراق نبودند۔ [له]

اِئي حضرت مُجَدِّدُ الف ثاني جي پلائي جو اشارو ڏئي
چڪا، اهڙن وليّن سڳورن تي ”تعصب“ جو لفظ ڪم
آڻي ڏيڏي جرأت آهي جن جو عرب عجم ۾ فيض پکڙيل
آهي۔ ڪيس ڄاڻڻ گهرجي ته مُجَدِّدي طريقي کي اللہ جَلَّ
وَعَلا تمام گهڻي پلائي ڏني آهي، جئين غير طريقي جو
مفتي غلام سرور چشتي خزينة الاصفيا جلد اول،
صفحه ۶۲۳ ۾ تو لکي۔ (مطبوعه نولکشور لکنؤ)

له ۽ اولياءُ ۾ پڻ هڪ ٻئي تي فضيلت ثابت۔ آهي درجن جي ڪري
حضرت مجدد قدس سره فضيلت تارڪ تن مان هو گهڻا سندن
طريقه مان فيض يافته اهن درجن ۽ حالتن تي پهتا آهن ۽ انهن
علمن ۽ ڪيفيتن جو اقرار ڪيو اٿن جو انهي درجي ۾ شبهو نه رهيو آهي
جو خبر متواتر سچ ۽ يقين جو فائدو ڏيندڙ آهي۔ اهو شخص
جو انهن درجن تي نه پهتو آهي انهن درجن تي پهچڻ کي بعيد از امڪان
ٿو سمجهي پنهنجي جهل ڪان معذور آهي۔ ڪرامتن جو ظاهر ٿيڻ اعليٰ
ڪماليت لاءِ شرط ناهي اصحاب ڪرام رضي الله تعاليٰ عنهم باوجود ڏاهن
درجن جي جو ڪوئي ولي اصحابن جي درجي تائين ٿو پهچي سگهي

شیخ صالح نقشبندی می فرماید کہ چون داخل طریقہ آدمیہ
شدم در خاطرم گزشت کہ طریقہائے مشائخ متقدمین
بسیار متبرک و بزرگ اند، افسوس کہ در وقت مشائخ
متقدمین در دنیا نیامدم حالا کہ مرید طریقۂ مجددیہ کہ از
طرائق متاخرین ہست شدہ ام دیدہ باید کہ چہ فائدہ
بظہور آید۔ پس ہمان شب در خواب دیدم کہ مشائخ ہر
طریقہ با فوج فوج مریدان خود پیش من آمدند و با من
مصافحہ کردند و گفتند کہ تو عجب سعادت مند مرد ہستی
کہ در طریقۂ مجددیہ آدمیہ مرید شدی کہ این طریق آخری
بہترین طرائق متقدمین ہست چون از خواب بیدار شدم
خورسند شدم و ہمان وقت از غایت خشنودی خود را
بخدمت حضرت شیخ (یعنی سید آدم بنوری) رسانیدم
ہنوز نوبت بعرض و کلام نرسیدہ بود کہ فرمود یا صالح
الحمد للہ کہ خاطر تو تسلی یافت۔ له

(صفحه ۴۴ تان آيل) گهڻن کي ڪرامتون ۽ شوق ۽ ذوق ۽ جذبه ۽ استغراق جون نسبتون ظاهر نه ٿيون آهن.

له شيخ صالح نقشبندي ٿو فرمائي ته جڏهن طريقه آدميه (حضرت سيد آدم بنوري جو طريقو حضرت امام رباني مجدد الف ثاني قدس سره جي وڏن خليفن مان آهي) ۾ داخل ٿيس، دل ۾ خطرو پيو ته اڳين مشائخن جا طريقا گهڻو برڪت وارا ۽ وڏا آهن، افسوس! جو اڳين مشائخن جي وقت ۾ دنيا ۾ پيدا نه ٿيس هاڻي ته مان طريقه مجدديه ۾ مريد ٿيو آهيان جو پوئين طريقن مان پوئين آهي، ڏسجي ته ڪهڙو فائدو ظاهر ٿئي ٿو، انهي رات خواب ۾ ڏٺم ته مشائخ هر طريقه جا پنهنجي مريدن جي جٿن سان منهنجي اڳيان آيا ۽ مون سان مصافحو ڪيائون (هٿ ملايائون) ۽ چيائون ته عجيب ڀاڳ وارو مرد آهين جو طريقه مجدديه آدميه ۾ مريد ٿيو آهين جو هي طريقو آخري اڳين طريقن مان بهترين طريقو آهي جڏهن خواب مان سجاڳ ٿيس خوش ٿيم ۽ انهي وقت گهڻي خوشي مان حضرت شيخ (سيد آدم بنوري) جي خدمت ۾ پهتس اڃا گفتگو ۽ عرض ڪرڻ جي نوبت نه پهتي ته فرمايائون اي صالح الحمد لله جو دل تنهنجي تسلي حاصل ڪئي.

سائگي ڪتاب خزينة الاصفياءِ جلد اوّل صفحه ٦٦٨
۾ مفتي غلام سرور چشتي قُدِّسَ سِرُّهٗ ٿو آڻي ته
د صاحب مظهر مجدّدي مي فرمايد. که قبل از ارادت وي
بخاندان مجدّديه شبے حافظ سعد الله بخواب ديد که شهرے
عظيم پر از انوار و برکات هست و در محله اش گروهے از اولياء الله
سکونت مي دارند و در آن شهر شهرت هست که جم غفير از مقربان
بارگاهِ حق مي آيند و ساکنان شهر باستقبال بر آمده اند.
حافظ سعد الله پرسيد که اينها کيستند کسے گفت که الله
تعاليٰ در اين وقت اظهار کمالات جديده فرموده هست
و سرحلقه ايشان شيخ احمد سرهندي هست ايشان در اين شهر
که شهر ولايت هست داخل مي شوند ما به استقبال ايشان
بر آمده ايم پس از وقوع اين واقعه حافظ سعد الله را اعتقاد
عظيم باين سلسله عاليه بظهور پيوست و از صدق دل بخدمت
شيخ محمد صديق رسيده مريد شد و کمالات ظاهري و باطني رسيد. ل١

ل١ صاحب مظهر مجددي ٿو فرمائي ته "حضرت حافظ سعد الله مجددي خاندان
سان اعتقاد ۽ ارادت رکڻ کان اڳي هڪ رات خواب ڏٺائين ته هڪ وڏو شهر نورن ۽ برڪتن
سان ڀريل آهي ۽ ان شهر جي هڪ محلي ۾ اولياء الله جي جماعت رهي ٿي ۽ ان
شهر ۾ شهرت ٿي وئي آهي ته الله تعاليٰ" جي بارگاه جي مقربن جي گهڻي
جماعت اچي ٿي ۽ شهر جا رهاڪو انهن جي استقبال لاءِ نڪتا آهن - حافظ
سعد الله (کين کان) پڇيو ته هي ڪير آهن، ڪنهن چيو ته الله تعاليٰ هن وقت ۾
نين ڪمالين جو اظهار فرمايو آهي ۽ انهن جو سردار شيخ احمد سرهندي آهي
۽ اهي اولياء الله هن شهر ۾ (جو هي شهر ولايت جو آهي)، داخل ٿا ٿين اسان
انهن جي استقبال لاءِ نڪتا آهيون. هن واقعه کان پوءِ حافظ سعد الله
کي هن سلسله عاليه سان اعتقاد ظاهر ٿيو ۽ دل جي سچائي سان حضرت
شيخ محمد صديق (خليفه حضرت مجدد الف ثاني) جي خدمت ۾ پهچي مريد ٿيو
۽ ظاهري ۽ باطني ڪمالن تي پهتو -

هاڻي ھي سڀ گوڙ و مفتي صاحب نه چشتي آهي، انهيءَ مجددين
ڏانهن تعصب جو گمان ڪونه ٿيو آهي ته دل پسندي ڪيئي
معلوم ڪرڻ گهرجي ته ٻن ڳ لکندڙ کي (صَاحِبُ التحرير
مولوي محمد عثمان صاحب) گمان آهي ته مُجدّدي طريقو
ڪو معمولي آهي پر نٿو ڄاڻي ته انهي طريقي سڀ گوڙ ۾ سب
طريقا ذخيره ٿيل آهن، سيتي ٻن ڳن حضرت مُجدّد قُدّس
سرّه جي طريقي کي قبوليو آهي ۽ پنهنجون امانتون ڪين ڏنيون
اٿن - مجمل احوال، خزينة الاصفياء جلد اوّل ص ٦١١
تفصيل وار روضة القيوميه جي ترجمه حديقه المحمديه
اردو ص ٣ ذڪر سال دُوّم قيوميّت (مطبع بلبيو پريس
رياست فريد ڪوٽ پنجاب) جي ۾ ڏسڻ گهرجي -
جنهن حضرت مُجدّدُ الف ثاني جو شان ۾ سنڌ طرفي
جو ڙ تيو ڪرڻ مُجدّدين ڪشف صريح سان ڏنو ته بي اختيار
ٿي سندن پيڙهي ۾ سالا لکڻ ۽ قصيدا اچڻ لڳا -
حضرت قدوة العارفين حافظ محمد حبيب الرّحمٰن
رامپوري، جنهن جا ڪيترا ڪتاب تصنيف ٿيل آهن
هڪ وڏو قصيدو لکيو آهي جنهن جو شروعات هن طرح آهي:

ز درک رتبه عالی ہست حیران عقل انسانی
نه کس ہمتائے تو باشد نه کس باشد ترا ثانی [1]

---

[1] تنهنجي مٿاهين مرتبه کان عقل انساني حيران آهي
نه ماڻهو تنهنجي برابر هجي نه ماڻهو تنهنجو ثاني -

توئی محبوب رحمانی توئی مقبول سبحانی
ہمیشہ درد دارم از غم و رنج و پریشانی [1]
گذشت از حد پریشانی مددای شیر یزدانی
مُجَدِّدْ الف ثانی قطب حق قیوم ربانی [2]

ٻئي جهڙي غزل ۾ تون فرمائي -

پہونچا نہ تا بمنزل کوئی ولی کامل
جب تک نہ وہ پکارا یا حضرت مُجَدِّدْ الخ

حضرت خواجه شاه معصوم مهاجر مکي ڇا نه چڱو فرمايو آهي -

اگر پوچھو کہ بعد الف ثانی سے قیامت تک
جہاں میں فیض ہے کس کا مُجَدِّدْ الف ثانی کا الخ

سڄا غزل ۽ قصيدا لکڻ ڊيگهارو ٿي پوندو - متان اهو شڪ پوي ته اهي حضرات ۽ ٻين جن حضرت امام رباني مُجَدِّدْ الف ثاني قُدِّسَ سِرُّهٗ جي تعريف ۾ قصيدا ڪيا آهن ”جهڙو حضرت قيوم جهان شاه صفي الله قُدِّسَ سِرُّهٗ (الخ) هڪ وڏو قصيدو چيو آهي تنهن ۾ هي بيت به آهي

بعد پيغمبر در اقليم شهود   اينچنين شاه نيامد بوجود

آهي حضرت محبوب سبحاني غوث الثقلين قُدِّسَ سِرُّهٗ کان ڦريل آهن اَلْعِيَاذُ بِاللّٰهِ -

---

[1] تون آهين محبوب ۽ تون آهين مقبول الله تعاليٰ جو آهين :: هميشه درد مند آهيان غم ۽ رنج ۽ پريشاني کان -
[2] پريشاني حد کان وڌي وئي مدد ڪر اي شير خدا جا : مُجَدِّدْ الف ثاني قطب خدا جا قيوم رباني -

حضرت حافظ محمد حبيبُ الرَّحمٰن حضرت غَوْثِ الثَقلَينِ جي دربار ۾ ڪهڙي نہ سٺي نموني سان التجا خوان ٿيو آهي - [له]

بحر موّاج ڪرم قلزم احسان مددي | نيّر برج شرف صاحب عرفان مددي
جان رسيد بدست بلب با شيو جيلان مددي | گردش چرخ مرا ڪرد پريشان مددي
غوث اعظم بمن بي سر و سامان مددي | قبله دين مددي ڪعبه ايمان مددي

اهڙيءَ طرح بين مجددين حضرت غوث الثقلين جي دربار ۾ صدائون ڪيون آهن - اللّٰهُ جَلّ عُلاَ سندن قلب انور ۾ تعصب جو ڪڪ ذرو به نه ڪيو آهي، مولوي صاحب جيڪي لفظ استعمال ڪيا آهن سي نہ بندن جا لائق نہ آهن سندن معنيٰ مان معلوم ٿو ٿئي تہ هن پاڻ تعصب جا ڪلما چيا آهن - ولين جي شان ڪان انڪار ڪرڻ ۾ تہ ايمان جي کسجڻ جو خوف آهي، ڪنهن طريقي جو ڪوبہ بزرگ اهڙو ڪونہ ليندو جو حضرت غوث الثقلين قُدِّسَ سِرُّهٗ جي رتبي جو منڪر هوندو -

مون مسڪين جو تہ هي وظيفہ شال مرڻ تائين هرپند جيڪو منهنجي مرشد اڪمل قدوة السالڪين زبدة العارفين خلاصة المحققين، سلطان الاولياء غوث الخلائق مرجع الحقائق جناب حضرت حاجي صاحب مظهر فيض رحماني غوث صمداني خواجه عبدالرحمٰن قدس سره جن جي سوانح حيات ڪتاب آئينہ رحماني ۾ لکيل آهي -

[له] پهرئين چئن بندن جو ترجمو هن ريت آهي ... (footnote partially legible: بلا ذي جادر باره جو ترجمو هٿين ته احسان جا سمنڊ مدد ڪر باقي)

بحقِ غوثِ اعظم پیرِ پیران | امام الاولیا محبوبِ سبحان
چو بحر و بر نمودیش مسخر | بعبد القادرش کردی مفخر
چو نورِ دیدہ حسن و حسین است | بزیر پاش قطب خافقین است
فدای روح پاکش جسم و جانم | سگِ درگاہِ او و من غلامم

قوله:- هاڻي پڇوس ته شيخ احمد سرهندي مجددي پنهنجي مڪتوبات ۾ لکيو آهي ته جيڪي غوث يا قطب جهان ۾ آهن يا هئا سي سڀ بالنيابت هوا يعني پين اڳين غوثن جا نائب هئا مگر ٻارهين امام ۽ تيرهون عبدالقادر جيلاني رضي الله عنه اهي ٻئي غوث بالاصالت آهن يعني اصلي غوث آهن جن کي غوثيت جو درجو خود حضرت رسول الله صلى الله عليه وسلم کان حاصل ٿيو آهي ۽ اهي ٻئي جا نائب نه آهن بلڪ ٻيا ڪُل اهي جا نائب آهن

اقول:- ڀيسنائين گمان هو ته پهريائين حضرت امام رباني مجددِ الف ثاني رضي الله تعالى عنه وارضاه کي "مجددي" لکيو هوائين سو مبادا پل ۾ هڪي پڙهن

(دانيل ص ۴۲ تان) روشن ڪندڙ شرف جا گهر ۽ معرفت جا صاحب مددڪر - له چپ ني ساه پهنو آهي اي بادشاه جيلا جا مددڪر ٻنهي زمانن جي گردش ۾ پريشان ٿيو آهيان مددڪر ۱۳ اي غوث اعظم مون مسڪين سان مددڪر دين جا قبلا مددڪر ايمان جا ڪعبا مددڪر - تکم حضرت تاج الاولياء زيب زهين خواجگان خواجه محمد حسن جان سرهندي مجددي قدس سره جو پنهنجي والد بزرگوار حضرت سراج الاولياء خواجه عبدالرحمٰن قدس سره جي سوانح حيات ۾ انيس المريدين جي نالي سان ڪتاب لکيل آهي - هي اُنهي بيت فصل ثالث مطبع مجددي صفحه ۴ ۾ لکيل آهن - له مهاڳي غوث اعظم پير پيران جي اولياء جو امام پيارو الله تعالى جو له جيڪي هن دنيا هن ۾ پنهنجي ڪيائين تاج عبدالقادر جي نالي الله تعالى انکي فخر وارو ڪيو - له جڏهن نور چشم حضرت امام حسن ۽ حضرت امام حسين جو آهي - ان جي پيرن هيٺان (باقي ص

درڀي بڌي "نسبت جي آڳي مجدد دي آئند واٽين جنهن کي اهاخبر ڪانه آهي تهن اها عبارت "جا مڪتوبات شريف جو حوالو ڏئي لکي آهي سا "ڪيئن مڪتوبات تان اوتاريل هوند ائين - هاڻي اول کي مقدمه مان آڻيان ٿو تهن کان پوءِ انهي عبارة غلط در غلط جي تحقيق ٿو ڪيان

مقدمه اول

الله جل جلاله حضرت امام رباني مجدد الف ثاني قدس سره النوراني کي قرب نبوة جي عالي رتبي ڪان مشرف فرمايو، جو اهو مقام تبع تابعين تائين موجود هو پوءِ پردي استتار جي ۾ آيو هزار سال گذرڻ کان پوءِ حضرت مجدد الف ثاني قدس سره کي عطا ٿيو - اهو درجو "قرب نبوة" جو وسيلي ۽ وساطت جو احتياج نٿو رکي - پاڻ حضرت امام رباني مجدد الف ثاني قدس سره انهي نعمت کي ڪيترن جاين تي اظهار ڪيو آهي -

مڪتوب ۳۰۱ جلد اول ص ۴۳۲ مطبع احمدي دهلي ناني خواجه امان الله قدس سره جي جنهن جي عبارت هي آهي

انگارم ڪه اين دولت در ڪبار تابعين نيز پرتوي انداخته است ودر اڪابر تبع تابعين نيز سايه افگنده

(اڳئين صفحي تان) قطب ارشاد اولياء جو آهي ته ان جي روح پاڪ جي جسم جان منهنجو ترڪيب ٿيو - ان جي درگاه جو سگ دروازه جو غلام آهيان ته دفتر اول حصو پنجون مطبع نامي مجددي ص ۱۴۳ ته پاتيو ته تهن دولت رفيق وڏن تابعين ڦرڻ پر نشين وڏي (اهو درجو ظاهر آهي) ۽ وڏن تبع تابعين ۾ پڻ سايه هنيون آهي (موجود آهي)

بعد از آن رُد باستتار آورده تا آنکه نوبت بالفِ ثانی از بعثتِ آن سرور عَلَيْهِ وَعَلٰى اٰلِهِ الصَّلَوٰاتُ وَالتَّسْلِيْمَاتُ رسیده دراین وقت نیز آن دولت به تبعیّت و وراثت بر منصّۂ ظهور آمده و آخر را باوّل مشابه ساخته۔

اگر با دشہ بر در پیر زن ⁂ بیاید تو اے خواجہ سبلت مکن

وَالسَّلَامُ عَلٰى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدٰى وَالْتَزَمَ مُتَابَعَةَ الْمُصْطَفٰى عَلَيْهِ وَعَلٰى اٰلِهِ الصَّلَوٰتُ وَالتَّسْلِيْمَاتُ اَتَمُّهَا وَاَكْمَلُهَا۔ له

پڻ مکتوب نمبر ۲۵۹ جلد اوّل نالي حضرت خواجه محمد سعيد قُدِّسَ سِرُّهٗ ص ۳۰۰ مطبوعه احمدي دهلي ۾ ائين طرح بيٺ به گهڻن مکتوبن ۾ اشارا آيل آهن - انهي ڳالهه کي "صاحب عطية الوهاب الفاصلة بَيْنَ الخطا والصواب" ۾ چڱو ثابت ڪيو آهي - عرب جي عالمن ان ڪتاب کي مُهرون هڻيون آهن - اهو ڪتاب ۲۷ مڪتوبات معرب مڪتوبات جي ٽئين جلد

له ان کان پوءِ هن دولت مُنهن پردي ۾ آندو (يعني گجهي) ٿي تان جو حضور صلى الله عليه وسلم جي مبعوث ٿيڻ کان پوءِ وقت ٻيءَ هزار جو پهتو - هن وقت ۾ (ٻيءَ هزار ۾) پڻ اُها دولت تابعداري (سنت جي تابعداري) ۽ وراثت سبب ظاهر ٿي آئي آهي - پوئين زماني کي اوّل زماني سان مشابهه ڪيو ويو ته جيڪڏهن بادشاهه پوڙهي زال جي دروازي تي اچي ته اي سردار عجب نه ڪر - سلام انهن جي مٿان هجن جيڪي هدايت جي تابع ٿيا ۽ لازم ڪري ورتائون تابعداري مصطفٰے صلى الله عليه وسلم جي کي ۽ ان جي مٿان صلواتون ۽ سلام ، پوريون صلواتون ۽ سلام ۽ ڪامل صلواتون ۽ سلام -

مطبوعه مڪه شريف جي حاشيه تي چڙهيل آهي جنهن ۾ تبع تابعين تائين "قرب نبوة" جي هوڻ جو دليل حديث "خير القرون قرني ثُمَّ الَّذِيْنَ يَلُوْنَهُمْ ثُمَّ الَّذِيْنَ يَلُوْنَهُمْ" آندو اٿس[1]

مولنا عبد المجيد بن محمد الخاني الخالدي النقشبندي

ڪتاب "حدائق الورديه في حقائق اجلاء النقشبنديه المجدديه" ۾ حالات حضرت امام رباني مجدد الف ثاني جي آئي سندن ملفوظات ۾ ٿو لکي.

وَقَالَ (قُدِّسَ سِرُّهُ) فِيْ بَيَانِ الْفَرْقِ بَيْنَ قُرْبِ الصَّحَابَةِ وَالْاَوْلِيَاءِ وَمَنْشَاءِ كُلٍّ مِنْهُمَا. اعلموا اَنَّ الْقُرْبَ الْمَنُوْطَ بِالْفَنَاءِ وَالْبَقَاءِ وَبِالسُّلُوْكِ والجذبة هُوَ قُرْبُ الولاية الَّذِي تشرف به اولياء هٰذه الامة والقرب الَّذِي تيسر للصحابة الكرام في صحبته عليه الصلواة والسلام قرب النبوة الَّذِيْ حَصَلَ لَهُمْ بِالتَّبَعِيَّةِ وَالْوِرَاثَةِ وَلَيْسَ[2]

---

[1] پلوڻ زماني جو زمانو منهنجو آهي (اصحابن جو زمانو) پوءِ انهن جو زمانو جيڪو اصحابن جي زماني سان لڳو ٿو (تابعين جو زمانو) پوءِ انهن جو زمانو جيڪو تابعين جي زماني سان لڳي ٿو. (تبع تابعين جو زمانو)

[2] حضرت امام رباني مجدد الف ثاني قدس سره قرب صحابن ۽ قرب اوليائن جي فرق ۾ ۽ ٻنهي قربن جي فرق جي سبب جي بيان ۾ فرمايو آهي. ڄاڻو ته بيشڪ قرب جيڪو فنا ۽ بقا ۽ سلوڪ ۽ جذبي سان تعلق رکندڙ آهي اهو قرب ولايت جو آهي. جنهن سان اولياءِ هن امت جا شرف وارا ٿيا آهن ۽ قرب جيڪو اصحابن سڳورن کي حضور اڪرم صلي الله عليه وسلم جي صحبت ۾ حاصل ٿيو، اهو قرب نبوة جو آهي جو اهو قرب اصحابن سڳورن

فِي هٰذَا الْقُرْبِ فَنَاءٌ وَلَا بَقَاءٌ وَلَا جَذْبَةٌ وَلَا سُلُوْكٌ
وَهٰذَا أَعْلٰى وَأَفْضَلُ مِنْ قُرْبِ الْوَلَايَةِ بِمَرَاتِبَ
فَإِنَّ هٰذَا الْقُرْبَ قُرْبُ أَصْلٍ وَذَالِكَ قُرْبُ
ظِلٍّ وَشَتَّانَ بَيْنَهُمَا وَلٰكِنْ لَا يَصِلُ فَهْمُ
كُلِّ أَحَدٍ إِلٰى ذَوْقِ هٰذِهِ الْمَعْرِفَةِ وَرُبَمَا شَارَكَ
الْخَوَاصُّ وَالْعَوَامُ فِي فَهْمِهَا نَعَمْ إِنْ وَقَعَ
السَّيْرُ وَالْعُرُوْجُ إِلٰى ذُرْوَةِ كَمَالَاتِ قُرْبِ النُّبُوَّةِ
مِنْ طَرِيْقِ قُرْبِ الْوَلَايَةِ فَلَا بُدَّ مِنَ الْفَنَاءِ وَالْبَقَاءِ
وَالْجَذْبَةِ وَالسُّلُوْكِ فَإِنَّ هٰذِهِ مُقَدِّمَاتُ ذَالِكَ
الْقُرْبِ وَمَبَادِيْهِ وَإِلَّا فَإِنْ وَقَعَ مِنْ جَادَّةِ قُرْبِ النُّبُوَّةِ
فَلَا يُحْتَاجُ فِيْهَا إِلَى الْمُقَدِّمَاتِ الْمَذْكُوْرَةِ وَالصَّحَابَةُ الْكِرَامُ
سَارُوْا مِنْ جَادَّةِ قُرْبِ النُّبُوَّةِ الَّذِيْ لَا تَعَلُّقَ لَهُ

کي (سنت جي) تابعداري ۽ وراثت سبب حاصل ٿيو ۽ هن قرب
۾ نه فناء آهي نه بقا نه جذبو ۽ نه سلوڪ ۽ هي (قرب نبوة) اعلیٰ
۽ افضل آهي قرب ولاية کان گهڻن درجن سان۔ ڇو ته تحقيق
هي قرب، قرب اصل جو آهي ۽ هو قرب (قرب ولاية) پاڇو آهي
۽ فرق آهي ٻنهي قربن جي وچ ۾ پر نه ٿي پهچي سمجهه هر هڪ
جي هن معرفت جي ذوق تائين۔ ۽ گهڻا اوقات خاص ۽ عام
ٻنهي قربن جي سمجهڻ ۾ شريڪ ٿيا آهن، ها تو! جيڪڏهن
قرب ولايت جي رستي ڪمالات قرب نبوة جي بلنديءَ تائين
سير ۽ ترقي واقع ٿي پوءِ ضروري نه آهي فناء بقاء جذبه
۽ سلوڪ کان پوءِ تحقيق هي (حالات فناء بقاء جذبه
۽ سلوڪ) مقدمات هن قرب (قرب ولاية) جا آهن
پوءِ جيڪڏهن انهن حالتن کان سواءِ سير ۽ ترقي شاهراهه
قرب نبوة جي کا واقع ٿيو پوءِ انهن (قرب نبوة) ۾ مٿين حالتن طرف محتاجي
نه ٿي ٿئي۔ اصحاب سڳورا قرب نبوة جي شاهراهه کان ترقي ڪيائون
انهي قرب سان انهي جا لڳاپا تعلق ڪنهن نه آهن۔

بتلك المقدمات وهذا الفقير كتب في رسالة له
ان معاملتي وراء السلوك والجذبة ووراء التجليات
والظهورات فالمراد منه هذا القرب ـ و
الحمد لله الذي هدانا لهذا وما كنا
لنهتدي لولا ان هدانا الله لقد جاءت
رسل ربنا بالحق ط ـ ص ٢٨٩ مكتوب شريف له
مكتوب ٢٦٠ جلد اول مكتوبات شريف حضرت امام
رباني مجدد الف ثاني قدس سره نالي سيد مير محمد نعمان
بدخشي قدس سره ۾ هيء ارشاد فرمايو اٿن، سو ڪهڙي
بدانند كه بعد از هزار سال از ارتحال خاتم الرسل عليه
وعليهم الصلوة والسلام اولياء امت او كه
بظهور آيند هرچند اقل باشند اكمل بوند تا تقويت
اين شريعت بروجه اتم نمايند حضرت مهدي كه خاتم الرسل
عليه وعليهم الصلوات والتحيات از قدوم مبارك
او بشارت فرموده اند بعد از هزار سال بوجود خواهد آمد
وحضرت عيسى على نبينا وعليه الصلوة والسلام نيز

له ۽ هن فقير (حضرت امام رباني) پنهنجي رسالي ۾ لکيو آهي ته بيشڪ منهنجو معاملو، سلوڪ ۽ جذبه ۽ تجليات ۽ ظهورات کان پاهر آهي پوءِ ان عبارت مان مراد اهو قرب (قرب نبوة) آهي ـ ۽ ساراهه آهي واسطي الله تعالا جي جنهن هدايت ڪئي اسانکي هن ڏانهن ۽ نه هواسين اسان البت هدايت وارا اٿيون هان جيڪڏهن نه هدايت ڪري ها اسانکي الله تعالا، بيشڪ تحقيق آيا اسانجي ربجا رسول حق کي ١٢

له جاءِ ڪهڙي ته حضور اکرم صلى الله عليه وسلم جي رحلت کان هزار سال کان پوءِ سندن امت جي جن به اولياءَ جو ظهور ٿيندو اگرچه تعداد ۾ گهٽ هوندا پر وڌيڪ ڪامل هوندا تان ته هن شريعت جي تقويت پوري طرح ڪري سگهن. حضرت مهدي ۽ جو رسول الله صلى الله عليه وسلم سندن آمد جي بشارت فرمائي آهي هزار سال کان پوءِ ظاهر ٿيندا ۽ حضرت عيسى

بعد از ہزار سال نزول خواہد فرمود بالجملہ کمالاتِ اولیائے این طبقہ
شبیہ بکمالاتِ اَصحابِ کرام ہست ہرچند بعد از انبیاء فضلِ مر
اصحاب کرام راست عَلَیْهِمُ الصَّلٰوۃُ وَالسَّلَامُ امّا جائے
آن دارد کہ از کمالِ تشابہ یکے را بر دیگرے فضل نتوان داد
ازینجا تواند بود کہ آنسرور فرمودہ عَلَیْهِ وَعَلٰی اٰلِهِ الصَّلٰوۃُ
وَالسَّلَامُ لَا یُدْرٰی اَوَّلُهُمْ خَیْرٌ اَمْ اٰخِرُهُمْ نہ فرمو
وَلَا اَدْرِیْ اَوَّلُهُمْ خَیْرٌ اَمْ اٰخِرُهُمْ لِعِلْمِهٖ بِحَالِ کُلٍّ
مِّنَ الْفَرِیْقَیْنِ لِهٰذَا قَالَ خَیْرُ الْقُرُوْنِ قَرْنِیْ اَمّا چون
از کمالِ مُشابہت جائے تردد بودہ فرمود لَا یُدْرٰی اگرچہ شدہ
کہ آن سرور عَلَیْهِ وَعَلٰی اٰلِهِ الصَّلٰوۃُ وَالسَّلَامُ بعد از
قرنِ اَصحاب قرنِ تابعین را خیر ساختہ ہست و بعد از قرنِ
تابعین قرنِ تبعِ تابعین را پس خیریتِ این دو قرن نیز
برین طبقہ متیقن باشد پس تشابہ این طبقہ در کمالات با صحابِ
کرام چہ خواہد بود در جواب گوئیم تواند بود کہ خیریتِ آن دو قرن

علي نبينا و عليه الصّلوٰة والسلام ياڻي هزار سال کان پوءِ (آسمان کان) لهڻ فرمائيندا۔ حاصل ڪلام هن طبقي جي اوليائن جون ڪماليتون اصحابن سڳورن جي ڪماليتن سان مشابهه آهن. اگرچه انبيائن کان پوءِ فضيلت خاص اصحابن عليهم الصلوٰة والسلام لاءِ آهي پر (انهو طبقو) جاءِ (مقام) اهڙو رکي جو پوري مشابهت جي ڪري هڪڙي کي ٻئي مٿان فضيلت نٿي ڏئي سگهجي۔ انهي سبب جي ڪري ٿي سگهي ٿو ته آنحضرت صلي الله عليه وسلم فرمايو "نه ٿو ڄاڻجي ته انهن جو پهريون آهي يا آخري انهن جو"، ائين نه فرمايو ته آءٌ نه ٿو ڄاڻان ته انهن جو پهريون آهي يا آخر انهن جو، ڇو ته ٻنهي فريقن جي حال معلوم هو۔ انهي سبب ڪري فرمايو ته بهترين زمانو منهنجو زمانو آهي پر جڏهن ته ڪمال مشابهت جي ڪري جاءِ شڪ جي هئي فرمايو ته "لا يدرى" نه ٿو ڄاڻجي۔ جيڪڏهن چئجي ته آنحضرت صلي الله عليه وسلم اصحابن جي زماني کان پوءِ تابعين جي زماني کي بهتر فرمايو آهي ۽ تابعين جي زماني کان پوءِ تبع تابعين جي زماني کي بهتر آهي

برایں طبقہ باعتبار کثرت ظہور اولیاء اللہ باشد و قلتِ
وجود اہل بدعت و ندرتِ ارباب فسق و معصیت وَهُوَ
لَا يُنَافِي كَوْنَ بَعْضِ الْأَفْرَادِ مِنْ أَوْلِيَاءِ اللّٰهِ فِي
هٰذِهِ الطَّبَقَةِ خَيْرًا مِّنْ أَوْلِيَاءِ ذٰلِكَ الْقَرْنَيْنِ
كَحَضْرَةِ الْمَهْدِيِّ مَثَلًا۔

فیضِ روح القدس ار باز مدد فرماید: دیگران ہم بکنند آنچہ مسیحا میکرد
امّا قرنِ اصحاب از جمیع وجوہ خیر ست آنجا سخن کردن از
فضولی ست سابقان سابقانند و در جنّت نعیم مقرّبان
ایشانند کہ انفاق کوہ ذہب دیگران بمدّ شعیر ایشان
نرسد۔ وَاللّٰهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهٖ مَنْ يَّشَاءُ

مکتوبات شریف مطبوعہ احمدی دہلی ص ۲۱۱ (مطبوعہ
مُجدّدی امرتسر جلد اوّل حصو ٽيون ص ۱۰۶-۱۰۷)

پوءِ پلاڻ هنن ٻن زمانن وارن جي هن طبقه (هن ارسال کان
بعد وارن ولين) ۾ يقين سان هجي پوءِ مشابهت هن طبقه (
هن ارسال کان بعد وارن ولين) جي اصحابن سڳورن جي ڪيا.
سان ڪهڙي طرح هوندي - جواب ۾ چوان ٿو ته سگهي ٿو ته پهرين
انهن ٻن زمانن وارن (تابعين ۽ تبع تابعين) جي هن طبقه تي اهل
اوليائن جي ظاهر ٿيڻ جي ڪري هجي ۽ بدعتن ۽ گنهگارن ۽ فاسقن
جي ٿورائي جي ڪري ۽ اهو مخالف نه ٿو ٿئي هن ڳالهه ته بعض افراد اوليا
جا هن طبقه ۾ پيدا ٿين هنن ٻن زمانن وارن جي اوليائن کان
مثل حضرت (امام) مهدي جي
فيض روح القدس جو (وحي جي جيڪا هن وري مدد فرمائي ته ٻيا به ڪري سگهن
ٿا جيڪي ڪجهه حضرت عيسيٰ ڪيو - پر زمانو اصحابن سڳورن جو
هر لحاظ کان ڀلو آهي انهي ۾ گفتگو ڪرڻ اجايو آهي - اڳرائي ڪندڙ
(آخر) اڳرائي ڪندڙ آهن ۽ بهشتن جي نعمتن ۾ آهن
جو ٻين جي سون جي جبل جيترو (في سبيل الله) خرچ ڪرڻ انهن (اصحابن
جي ٻسير جون جي (في سبيل الله) خرچ ڪرڻ جي درجي تي نه پهچي
الله تعاليٰ" توخاص ڪري پنهنجي رحمت سان جنهن کي گهري - ۱۲

انهيءَ سبب حضرت سيّد مير محمد نعمان، حضرت امام ربّاني مجدّد الف ثاني جي مرشد حضرت خواجه باقي بالله قُدِّسَ سِرُّهٗ جن کان نقل ڪري عبارت بجنسه هي آهي -

وقتے دیگر بزبان دُرفشان خود راندند، کہ بعد از اصحاب و کُمّل تابعین و مجتہدین چون ایشان وحیدا ز اخص الخاص نظر دیگر نمی آید ۱؎ (انیس الطالبین مطبع مجددي امرتسر ص ۱۷۰)

اهڙي قسم جون عبارتون ”سبع سيّاره“ جي ست رسالا حضرت شاه غلام علي محدث دهلوي، مجدّدي قادري جا جوڙيل آهن سي چڱي طرح مطالعو ڪري ڏسندا هو ڪتاب مطبوعه رامپور مجتبائي دهلي مان ملي سگهندو

”مقدمه ثاني“

ڪن کي اهو خيال ٿيندو هوندو ته هي سڀ ڪشف جون ڳالهيون آهن خطا جو احتمال ٿيون رکن، هرگز نه، هرگز نه، ڪشف جو خطائي احتمال انهن بزرگن لاءِ ڇڏيو جيڪي حضرات بعضي سڪر ۾ هوندا هوا-

حضرت مُجدِّدُ اَلفِ ثاني قُدِّسَ سِرُّهٗ جا جيڪي به ڪشف آهن، صحيح سالم آهن، شريعت کان هڪ ترو به ٻاهر نه آهن - ڪتاب ”دُرّ المعارف“ ملفوظات حضرت شاه غلام علي مُحدِّث دهلوي قُدِّسَ سِرُّهٗ مطبع نامي ص ۱۳۵ ۾ ارشاد آهي -

---

۱؎ ٻئي وقت پنهنجي زبان گوهر بيان سان فرمايائون ته اصحابن ۽ ڪامل تابعين ۽ مجتهدن کان پوءِ انهن جهڙو ٻيو ڪو خاص الخاص نظر نه ٿو اچي ـ ۱۲

احوال اینکہ مکشوفات حضرت محبوب سبحانی مجدد الف ثانی رضی اللہ تعالیٰ عنہ وتابعان ایشان ہستند ظاہر بشریعت آراستہ وباطن بطریقت پیراستہ اند، قول ایشان ست کہ معارفے کہ سرموی مخالف شرع شریف باشد بجوی نخرند [۱]

حضرت قاضی مولٰنا ثناء اللہ پانی پتی بحث کشف اہل صحو ۽ اہل سکر جي ۾ تو لکي۔

علوم مرتبہ کشفہائے مجدد الف ثانی رحمۃ اللہ علیہ دریافت باید نمود کہ از سرچشمہ صحو سر زدہ وگاہی مخالف شرع نیفتادہ بلکہ بیشتر را شرع مؤید ست وبعضی چنانست کہ شرع ازآن ساکت ست ومرتبہ او در اولیا مثل مرتبہ اولی العزم ست در انبیا چنانچہ مذکور کردہ شود ان شاء اللہ تعالیٰ واین ہمہ امور بر کسیکہ در کلام او بنظر انصاف بیند مخفی نمی ماند [۲]

---

[۱] حضرت محبوب سبحاني مجدد الف ثاني رضي الله تعالىٰ عنه ۽ سندن تابعن جا جيڪي به احوال ۽ ڪشف آهن، ظاهر شريعت سان سينگاريل ۽ باطن طريقت سان سنواريل آهن سندن قول آهي ته "اهي معرفتون جيڪي ٿهن وار جي مٽي جيترو شريعت جي مخالف هونديون هڪ جَوَ جي برابر به نه خريدڪن (نه پسند ڪن)۔

[۲] حضرت امام رباني مجدد الف ثاني رحمة الله عليه جي ڪشفن جا علم مرتبو معلوم ڪرڻ گهرجي ته صحو (هشياري) جي چشمه مان پيدا ٿيل آهن۔ ڪڏهن به مخالف شريعت جي اتفاق نه ٿيو آهي بلڪ گهڻن ڪشفن جي شريعت تائيد ڪندي آهي بعض اهڙا ڪشف به آهن جو شريعت انهن کان خاموش آهي، مرتبو حضرت امام رباني مجدد الف ثاني جو اولياءَ ۾ مثل مرتبي اولي العزم (صاحب ارادي ۽ صبر جو) جي آهي نبين ۾ جهڙي طرح ذڪر ڪيو ويندو ان شاء الله تعالىٰ هي سڀ فضيلتون ان شخص جي مٿان جيڪو سندن ڪلام ۾ انصاف جي نظر سان ڏسندو۔ ڳجهيون نه رهنديون

اگر کسی گوید کہ ایشان دعوی کمالات نبوّة (قرب نبوّة) وغیرہ آن کردہ اند و آنکہ از بقیۂ طینت نبی صلی اللہ علیہ وسلم مخلوق شدہ و آنکہ او مجدّد الف ثانی ست۔ جواب دادہ شود کہ وجود این امور در فردے از امّت نبی صلی اللہ علیہ وسلم از شرع ثابت ست چنانچہ بیان کنم انشاء اللہ تعالیٰ پس بودن متصف باین کمالات ثابت شدہ بکشف و اتباع کشف مخالف شرع نیست الخ

(ارشاد الطالبین مطبوعہ مجتبائی دھلی ص۱۱)

٭ مقدمہ ثالث ٭

حضرت امام ربّانی مُجَدِّدُ اَلف ثاني قُدِّسَ سِرُّہٗ کي اللہ جَلَّ وَعَلَا کيترائي بيون خاصيتون عطا کيون جي متقدمين حضرات قَدَّسَ اللہُ اسرارهم کي عنايت کون ٿيون هيون هڪ خاصيت جو بيان حضرات القدس، زبدة المقامات، عمدة المقامات ۽ روضة القيوميه وغيرهم ۾ لکيل آهي صاحب "حدائق الوردية" جي پڻ انهي ڳالهه ڏانهن اشارو ڪيو آهي

جيڪڏهن ڪو شخص سوال ڪري ته حضرت امام رباني مجدد الف ثاني، ڪمالات نبوة (قرب نبوة) وغيره جي دعوي ڪئي آهي ۽ اها دعوي ته پاڻ بچيل خميره نبي ڪريم صلي الله عليه وسلم جي مان پيدا ڪيل آهن ۽ اها دعوي، ته پاڻ مجدد الف ثاني آهن — جواب ڏنو ويندو ته نبي ڪريم صلي الله عليه وسلم جي امت مان ڪنهن هڪ فرد ۾ هنن فضيلتن جو ٿيڻ شريعت مان ثابت آهي۔ اهڙي طرح بيان ڪنداسين ان شاء الله تعالى۔ پوءِ هنن ڪمالتن جي صفتن سان سندن موصوف هجڻ ڪشف سان ثابت ٿيل آهي۔ ڪشف جو تابع ٿيڻ شريعت جي خلاف نه آهي — ۱۲

وَلَقَدْ خَصَّهُ اللّٰهُ بِفَضِيْلَةِ (بفضله) نَشْرِ الْعُلُوْمِ الدِّيْنِيَّةِ
وَالْكَشْفِ عَنْ أَسْرَارِ الْعُلُوْمِ اللَّدُنِّيَّةِ وَبَيَانِ
مَرَاتِبِ الْوِلَايَةِ وَالنُّبُوَّةِ وَالرِّسَالَةِ وَكَمَالَاتِ
أُولِي الْعَزْمِ وَدَرَجَاتِ الْخُلَّةِ وَالْمَحَبَّةِ وَإِظْهَارِ
أَسْرَارِ الذَّاتِ وَالشُّئُوْنِ الْإِلٰهِيَّةِ بِمَا لَمْ يُسْبَقْ
إِلَيْهِ إِلٰى أَذْوَاقٍ شَرِيْفَةٍ غَالِيَةٍ وَمِنْ إِهْبَاطِ الرُّتَبِيَّةِ
عَالِيَةٍ لَوْ لَمْ يَكُنْ مِنْهَا إِلَّا رُتْبَةُ تَجْدِيْدِ الْأَلْفِ الثَّانِيْ
لَكَفٰى[۱] (وَقَالَ قُدِّسَ سِرُّهٗ) رَوٰى أَبُوْدَاؤُدَ عَنْهُ
صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهٗ قَالَ إِنَّ اللّٰهَ يَبْعَثُ
عَلٰى رَأْسِ كُلِّ مِأَةِ سَنَةٍ مَنْ يُّجَدِّدُ لِهٰذِهِ
الْأُمَّةِ أَمْرَ دِيْنِهَا لٰكِنْ بَيْنَ مَنْ يُّجَدِّدُ الْمِأَةَ وَبَيْنَ
مَنْ يُّجَدِّدُ الْأَلْفَ مِنَ الْفَرْقِ كَمَا بَيْنَ الْمِأَةِ
وَالْأَلْفِ بَلْ أَعْظَمُ مِنْ ذٰلِكَ[۲]

---

[۱] يعني الله (تعالیٰ) حضرت امام ربّاني مجدّد الف ثاني کي خصوصيتون عطا فرمايون - ديني علوم جي اشاعت جي فضيلت - علوم لدني جي رازن کي کولڻ - ولايت، نبوّت، رسالت ۽ ڪمالات اولي العزم جي مرتبن جو بيان ڪرڻ - خلة ۽ محبت جي درجن جو بيان فرمائڻ - ذات ۽ شان الٰهي جي رازن جو ظاهر ڪرڻ - جيڪا هن اهڙي خصوصيتون کين عطا ڪيون هائن پر سندن ۾ تيون (تجديد الف ثاني) "يعني هزار سال لاءِ دين کي نئون ڪندڙ" سندن فضيلت ۽ ڪفايت لاءِ ڪافي هجي ها - [۲] حضرت امام ربّاني مجدّد الف ثاني قدس سره فرمايو آهي ته ابو داؤد ۾ حضور اڪرم صلی الله عليه وسلم کان روايت آهي ته رسول الله صلی الله عليه وسلم فرمايو ته تحقيق الله (تعالیٰ) هر سو سال جي منڍ ۾ (شروع ۾) هن امت مان اهڙي شخص کي پيدا ڪندو جيڪو دين کي نئون ڪندو ـــــ پر جيڪو سو سال لاءِ دين کي نئون ڪندو ۽ جيڪو هزار سال لاءِ دين کي نئون ڪندو انهن ۾ فرق آهي جهڙي طرح سو ۽ هزار ۾ فرق آهي بلڪ انهيءَ فرق کان به وڌيڪ فرق آهي -

اهڙي طرح صاحب بهجة السنية جي ۽ علامه مير محمد مراد مڪي تمام گهڻيون عبارتون ”نفائس السانحات فِي تذييل باقيات الصالحات“ ۾ آنديون آهن جو ”عين الحيواة“ معرب رشحات جي حاشيه ۾ ڇپيل آهي.

مقدمه رابع

ڪتاب ”روضة القيوميه“ جلد اول جي آخر ۾ انهي تحفه حديقة المحموديه ۽ ”رسالهء احمدي وصال مجددي“ جي آخر ۾ ۽ ٻين ڪتابن مان پڻ ثابت آهي ته حضرت امام رباني مجدد الف ثاني قُدِّسَ سِرُّهٗ کي سُنّت نبوي جي موافق بيماري ٿي هئي. جيئن ته اول بيمار ٿيا ۽ پوءِ تندرست ٿيا. ٻي بيماري ۾ وفات فرمايائون. پهرين بيماري ۾ حضرت محبوب سُبحاني سيّد شيخ عبدالقادر جيلاني کين ظاهر ٿي فرمايو ته ما نهون منهنجي بيت

اَفَلَتْ شُمُوسُ الْاَوَّلِيْنَ وَشَمْسُنَا ۞ اَبَدًا عَلٰى اُفُقِ الْعُلٰى لَا تَغْرُبُ [له]

۾ حيران آهن انهي وهين بيان لکو پاڪ ارشاد موجب پهنجي فرزند حضرت عُروة الوُثقٰى محمد معصوم قُدِّسَ سِرُّهٗ کي حڪم ڪيائون ته ”تون هن بيت جي تشريح هن طرح لکج“. جيئن ته حضرت خواجه عُروة الوُثقٰى قُدِّسَ سِرُّهٗ جن سند ۽ وفات کان پوءِ اهو مڪتوب شريف لکي جلد ثالث جي آخر ۾ داخل ڪيو جو پويون مڪتوب پڻ اهو آهي.

[له] يعني:- اڳين جا سج لهي ويا ۽ اسان جو سج هميشه بلندي تي هوندو ۽ نه لهندو. ١٢

مولوي صاحب جيڪو حوالو ڏنو آهي، سو به اهو مڪتوب آهي، شايد تعصب سببان ان وقت مڪتوبات شريف نه ڪو ڏي اٿس، ۽ پنهنجي خيال تي لکي ويا آهن يا ته ”تفريح الخاطر في مناقب الشيخ عبد القادر قدس سره“ جي ڪتاب تان لکيو اٿن، جو اُن بزرگ پڻ مڪتوب شريف جو ترجمو ڪجهه ڪم و بيش لکيو آهي، گهڻو حصو ته ڇڏي ڏنو آهي - اهو مڪتوب هي آهي -

مڪتوب نمبر ١٢٣ جلد ٻي نور محمد تهاري قدس سره

راهي است که بجناب قدس مُوصِل اند دو اند، راهي ست که بقرب نبوت تعلق دارد عَلٰى اَرْبَابِهَا الصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ و مُوصِلِ اَصل الاصل ست، و اصلان اين راه بالاصالة انبيا اند عليهم الصلوات والتسليمات و صحابه ايشان و از سائر امتان تا کرا باين دولت بنوازند اگرچه قليل بوند بلکه اقل و دراين راه توسط و حيلوله نيست هرکه ازين واصلان فيض ميگرد بے توسط احدے از اصل اخذ مي نمايد و هيچ يکے ديگرے را حائل نيست - [1]

---

[1] اُهي ٻه واٽون جو درگاهه خداوند پاڪ تي پهچائينديون آهن سي ٻه آهن، هڪ واٽ اُها آهي جو قرب نبوة سان تعلق رکي ٿي ۽ اها پهچائيندڙ اصل الاصل تائين آهي - اصل پهچندڙ هن واٽ سان انبياء عليهم الصلوات والتسليمات آهن ۽ اصحاب انهن جا آهن ۽ باقي امتن مان جنهن کي به هن دولت سان نوازين اگرچه ٿورا هجن بلڪ تمام ٿورا هجن واٽ ۾ واسطو ۽ سنڌ نه آهي جيڪو به هن واٽ سان پهچندڙن مان فيض ٿو وٺي سو واسطي ڪنهن شخص جي اصل کان ٿو وٺي ڪوئي هڪ ٻئي لاءِ رڪاوٽ نه آهي -

اڳتي لکن ٿا معلوم ٿيو ته حضرت مجدد الف ثاني قدس سره
کي قرب نبوة جي واٽ سان الله جل وعلا واصل ڪيو سولاءِ وسيلي
کنهن جي، اصل ڪان فيض ورتائون - اهـ

و راهي هست که بقرب ولايت تعلق دارد اقطاب و اوتاد و بدلا
و نجباء و عامه اولياء الله بهمين راه واصل اند و راهِ سلوک
عبارت از اين راه ست بلکه جذبهٔ متعارفه نيز داخل
همين ست و توسط و حيلولت درين راه کائن ست
و پيشوائے واصلانِ اين راه و سرگروهِ اينها و منبعِ فيضِ
اين بزرگواران حضرتِ علي مرتضٰی ست کرم الله تعالےٰ
وَجْهَهُ الْكَرِيْمَ و اين منصبِ عظيم الشان بايشان
تعلق دارد درين مقام گويا هر دو قدمِ مبارک آن سرور
عَلَيْهِ وَعَلٰى اٰلِهِ الصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ بر فرقِ مبارکِ
اوست کرم الله تَعَالٰى وَجْهَهُ و حضرتِ فاطمه و حضرت
حَسَنَيْنِ رَضِيَ اللهُ تَعَالٰى عَنْهُمْ درين مقام با ايشان شريک اند[1]

---

[1] ۽ ٻي واٽ قرب ولايت سان تعلق ٿي رکي. قطب، اوتاد، ابدال، نجباءَ ۽ عام
اولياءُ الله (سڀ) هن واٽ سان پهچندا آهن ۽ سلوڪ جي واٽ مان
مطلب اها واٽ آهي بلڪ جذبو مشهور پڻ هن واٽ ۾ داخل آهي -
واسطو ۽ حائل هڻ واٽ ۾ هوندا آهي (درگاهه قدس رتي) هن واٽ
سان پهچندڙن جو اڳواڻ ۽ سردار ۽ هنن بزرگوارن جي فيض
جو چشمو حضرت علي مرتضىٰ آهي - ڪرم الله تعالىٰ وجهه الڪريم
۽ هي عظيم الشان مرتبو سائن تعلق رکي ٿو ۽ هن مقام ۾
ڄڻ ته آن حضرت صلى الله عليه وسلم جا ٻئي قدم مبارڪ
سندن مٿي تي آهن ۽ حضرت فاطمه ۽ حضرات حسنين
رَضِيَ اللهُ تَعَالىٰ عَنْهُمْ هن مقام ۾ ساڻن شريڪ آهن

انگارم کہ حضرت امیر قبل از نشأۂ عنصری نیز ملاذ و ملجا این
مقام بوده اند چنانچہ بعد از نشأۂ عنصری وہر کرا فیض و ہدایت
ازین راه میرسید بتوسط ایشان می رسید چہ ایشان نزد نقطہ
منتہائے این راه اند و مرکز این مقام با ایشان تعلق دارد
وچون دورۂ حضرت امیر تمام شد این منصب عظیم القدر
بحضرات حسنین ترتیباً مفوض و مسلم گشت وبعد از ایشان
ہمان منصب بہر یکے از ائمۂ اثنا عشر علی الترتیب والتفصیل
قرار گرفت و در اعصار این بزرگواران وہمچنین بعد از
ارتحال ایشان ہر کرا فیض و ہدایت می رسید بتوسط
این بزرگواران بوده وبحیلولۂ ایشانان ہر چند اقطاب
ونجبائے وقت بوده باشند وملاذ و ملجا ہمہ ایشان بوده اند
چہ اطراف را غیر از لحوق بمرکز چاره نیست تا آنکہ نوبت حضرت
شیخ عبدالقادر جیلانی رسید قدس سرہٗ وچون نوبت بایشان له

له يعني ته حضرت علي ڪرم الله تعالیٰ وجهه عالم اجسام ۾ پيدا ٿيڻ کان
اڳ به هن راهه جا پناهه هن مقام جا هئا آهن اهڙيءَ طرح عالم اجسام ۾ پيدا ٿيڻ
کان پوءِ به آهن ۽ جنهن کي به هن واٽ سان هدايت ۽ فيض ٿو پهچي سو انهن جي
واسطي سان ٿو پهچي جو ته پاڻ هن واٽ جي انتهائي نقطي جي قريب آهن
۽ هن مقام جو مرڪز ساڻن تعلق ٿو رکي. جڏهن دور حضرت امير
علي ڪرم الله وجهه جو پورو ٿيو، هن وڏي شان جو رتبو حضرات
حسنين ڏانهن ترتيبا (يعني اول حضرت امام حسن پوءِ حضرت امام حسين
رضي الله تعالیٰ عنهما) حوالي ٿيو. انهن کان پوءِ اهو رتبو هر هڪ
ٻارهن امامن تي ترتيب ۽ تفصيل وار پهتو. ۽ انهن بزرگن
جي زماني ۾ ۽ اهڙيءَ طرح انهن جي انتقال کان پوءِ جنهن کي به
فيض ۽ هدايت پئي پهتو انهن بزرگن جي واسطي سان پئي پهتو ۽ انهن جي
سان خواهه قطب ۽ نجباءِ وقت جا هجن سڀني جي جاءِ پناهه اهي بزرگ آهن جو ته
طرفن کي پنهنجي مرڪز سان لاحق ٿيڻ کان سواءِ چارو نه آهي جيستائين حضرت
شيخ عبدالقادر جيلاني قدس سره جي نوبت پهچي جڏهن ان ڏانهن وارو

بزرگوار شد منصب مذکور باو قُدِّسَ سِرُّہٗ مفوّض گشت و
مابین ائمّۂ مذکورین و حضرت شیخ هیچکس برین مرکز مشهود
نمی گردد و وصول فیوض و برکات درین راه بهر که باشد
از اقطاب و نجبا بتوسّطِ شریفِ او مفهوم می شود چه این مرکز
غیر اورا میسّر نشده ازینجاست که فرموده شعر

اَفَلَتۡ شُمُوۡسُ الۡاَوَّلِيۡنَ وَشَمۡسُنَا ۞ اَبَدًا عَلٰى اُفُقِ الۡعُلٰى لَا تَغۡرُبُ

مراد از شمس آفتاب فیضانِ ہدایت و ارشاد ست
و مراد از افول آن عدمِ فیضانِ مذکور و چون بوجود حضرت
شیخ معامله که باولین تعلق داشت باو قرار گرفت و او واسطۂ
وصول رشد و ہدایت گردید چنانچه پیش ازوے اولین
بوده اند و نیز تا معامله توسّطِ فیضان بریاستِ توسّل
اوست ناچار راست آید که اَفَلَتۡ شُمُوۡسُ الۡاَوَّلِيۡنَ وَشَمۡسُنَا

هن جاءِ ۾ سوال ٿيو ته جلد ثاني جي مڪتوب چوٿين
جي آخر ۾ آيو آهي ته وبه اند که بر سر ہر مائة مجدّدے گذشته است

بزرگوار جو ٿيو ته جو مٿين ڪيل انهي حوالي ٿيو ۽ ذڪر ڪيل امامن
جي وچ ۾ ميان ۽ حضرت شيخ جي عوض ۾ ڪو به هن مرڪز ۾ ذڪر
نه ٿو ٿئي ۽ هن واٽ ۾ فيض ۽ برڪتن جو پهچڻ جنهن ۾
ٿيو خواه قطب هجن يا نجيب سندن توسّطِ شريف سان سمجهيو
ٿو وڃي، جو ته هي مرڪز انهن کان سواءِ ٻئي ڪنهن کي حاصل نه ٿيو آهي
انهي سبب ڪري جو سندن فرموده آهي۔ افلت شموس الاولين و
شمسنا ۞ ابدا على افق العلى لا تغرب ۔ سج مان مراد فيض
هدايت ۽ ارشاد جي آهي ۽ سج جي لهڻ مان مراد هدايت ۽ فيض
جو نه پهچڻ آهي جڏهن حضرت شيخ (سيدنا عبد القادر جيلاني
قدس سره) جي وجود سان اهو معاملو جو اڳين حضراتن سان تعلق رکندو
ساڻن ثابت ٿيو ۽ حضرت شيخ رشد ۽ هدايت پهچائڻ لاءِ واسطو
ٿيو۔ جهڙي طرح کانئن اڳيان حضرات ٿيا ۽ پڻ جيستائين فيض
جي توسط جو معاملو قائم آهي، سندن وسيلي سان آهي باقي

اَمَّا مُجَدِّدِ مَاَۃ دیگرست و مُجَدِّدِ اَلف دیگر چنانچہ درمیان ماۃ واَلُف فرق ہست درمیانِ مُجَدِّدِیْنِ اینہا نیز ہمان قدر فرق ہست بلکہ زیادہ ازان و مُجَدِّدِ آن ست کہ ہرچہ درآن مدت از فیوض بامتان برسد بتوسّطِ او برسد اگرچہ اقطاب و اوتادِ آن وقت بوند و بدلا و نجبا باشند [۱]

ع خاص کند بندۂ مصلحتِ عام را [۲]

هن مان معلوم ٿيو ته حضرت مُجَدِّدِ الف ثاني قُدِّسَ سِرُّہٗ کي هزار ورهه جو وقت مليو. انهيءَ هزار ورهيه ۾ جنهن به وليءَ کي فيض مليو سو حضرت مجدد الف ثاني قُدِّسَ سِرُّہٗ جي وسيلي سان مليو هوندو ۽ "اَبَدًا عَلَىٰ اُفُقِ الْحَقِّ لَا تَغْرُبُ" جي معنيٰ نٿي ٿئي - جواب حضرت امام رباني مُجَدِّدُ الف ثاني قدس سره جن پاڻ ڏنو آهي ته هن پوئين قرب ولايت جي مقام ۾ مجدد الف پٽ قائم مقام نائب مناب جناب حضرت شيخ عبد القادر جيلاني جو آهي، سيبان نيابت حضرت شيخ جي محامد ان سان بدل آهي - عبارت هي آهي.

(ص ٩٦ ن آتکذل) ضرور قول سچو آيو ته قلت شمس الاولين وشمسنا جانش گهرجي ته هي سو سال جي شروع ۾ مجدد ٿيندو آيو آهي [۱] پر مجدد سو (سو سال جو) ٻيو آهي ۽ مجدد هزار جو (هزار سال جو) ٻيو آهي جهڙيءَ طرح سوءِ ۽ هزار ۾ فرق آهي اهڙيءَ طرح ٻن مجددن ٻن قسمن سو سال جي مجدد ۽ هزار سال جي مجدد) ۾ پڻ ايتري قدر فرق آهي بلڪ هن کان به زياده - مجدد اهو آهي، جو هن ان مدت ۾ فيض امتن کي پهچن تا ان جي واسطي سان تا پهچن اگرچه اقطاب اوتادان وقت جا هجن ۽ ابدال ۽ نجباء هجن [۱] اول مضرع هي آهي

[۲] "حکمت محض ست اگر لطف جهان آفرین ؛ خاص کند بندۂ مصلحت عام را"

يعني جيڪڏهن مهرباني خدا وند تعاليٰ جي بانهي کي عام خلق جي مصلحت لاءِ خاص ڪري اهرافي حڪمت ڪامل مان آهي، جو ته انتظام خلق جو سواءِ سرڪار جي متصور نه آهي - ۱۲

سوال این حکم منتقض ست بمجدد الف ثانی زیراکه در
بیان معنی مجدد الف ثانی در مکتوب ۴ از مکتوبات جلد
ثانی اندراج یافته ست که هرچه از قسم فیض درآن مدت
بامتان برسد بتوسط او باشد هرچند که اقطاب و اوتاد
باشند و بدلا و نجباء وقت بوند۔ جواب گوئیم که مجدد
الف ثانی درین مقام نائب مناب حضرت شیخ ست و
به نیابت حضرت شیخ این معامله باو مربوط ست چنانکه
گفته اند "نور القمر مستفاد من نور الشمس فلا تحذر" له
معلوم ٿيو ته جيئن اڳ حضرات اهل بيت هڪ ٻئي جا نائب
مناب يعني قائم مقام ٿيندا آيا ۽ انهيءَ قرب ولايت جي پيشوا
هوڻ ۾ شريڪ هوا آهن، ساڳي طرح حضرت مجدد الف ثاني قدس سره
پڻ حضرت محبوب سبحاني قدس سره جي نيابت سان قرب ولايت
جي مقام جو پيشوا ٿيو. جيئن ته شاه غلام علي محدث
دهلوي، قادري ۽ نقشبندي درالمعارف ص ۲۴۸ ۾ تو آڻي
ارشاد فرمودند که معنی مجدد الف ثانی "که اعتراض کیسے معترض
درآن واقع نمی شود" این ست که در حدیث شریف آمده له

له سوال: هي حڪم مجدد الف ثاني سان ضد ۾ آهي. جاڪاڻ ته
مڪتوبات جلد ثاني مڪتوب ۴ ۾ مجدد الف ثاني جي معنيٰ جو بيان آهي
ته هر قسم فيض جو ان عرصه ۾ امت تي پهچي ٿو مجدد
الف ثاني جي توسط سان ٿو پهچي امت ۾ ڀلي قطب ۽ اوتاد
هجن، ڀلي بدلاءِ نجباءِ هجن. جواب: جيئن ته مجدد الف ثاني هن
مقام ۾ (قرب ولايت) نائب حضرت شيخ (سيدنا عبدالقادر جيلاني قدس سره) جا آهي
۽ حضرت شيخ جي نيابت سان هي معاملو (مجدد الف ثاني) سان
ٻڌل آهي. جهڙي طرح چيو اٿن چنڊ جي روشني سج جي روشني مان
ورتل آهي ٻيو نه آهي سوال. له ارشاد فرمايائون ته معنيٰ مجدد الف
ثاني جي اها آهي ته اعتراض ڪندڙ جو اعتراض واقع نه ٿو ٿئي. معنيٰ هي آهي ته
حديث شريف ۾ آيو آهي.

إِنَّ اللّٰهَ يَبْعَثُ عَلٰى رَأْسِ كُلِّ مِائَةٍ مَنْ يُجَدِّدُ لَهَا
دِيْنَهَا پس بر ہر صدی مُجَدِّدے پیدا می شود چنانچہ
جنید بغدادی و غوث الاعظم رضی اللہ تعالیٰ عنہما
ہر یکے مجدّدے شدہ ہست کہ تجدید دین متین نمودہ ست
و معنی مُجَدِّدٌ و محی الدین یکے ہست پس بر صدی یازدہم
حق سبحانہ ایشان را فرستادہ تا تجدید دین در صدی
یازدہم فرمایند و آنکہ معنی مُجَدِّدِ الف ثانی نزد ایشان
و نزد توابعان ہست این ہست کہ واسطہ فیض ولایت
درین ہزار دوم وجود مبارک ایشان ہست چنانچہ بیان
ارقام فرمودہ اند کہ بر من مکشوف ساختند کہ حضرت
امیر المؤمنین اسد اللہ الغالب علی بن ابی طالب و جناب
سیدۃ النساء فاطمۃ الزہراء رضی اللہ تعالیٰ عنہما واسطہ
فیض ولایت مطلق اند اگرچہ اولیاء امم سابقہ باشند۔ لہ

لہ تحقيق الله (تعاليٰ) پيدا ڪندو هر سو سال جي منڍ ۾ ان شخص کي جو دين کي نئون ڪندو پوءِ هر صدي تي (شروع ۾) مجدد پيدا ٿو ٿئي جهڙي طرح جنيد بغدادي ۽ غوث اعظم رضي الله تعاليٰ عنهما هر هڪ مجدد ٿيو آهي جو هن دين (متين سڌو دين کي تازو ڪرڻ) سيگو ريچ کي ۽ محي مجدد ۽ محي الدين جي هڪ آهي۔ پوءِ يارهين صدي تي حق سبحانه وتعاليٰ حضرت امام رباني مجدد الف ثاني کي موڪليو تاڪ يارهين صدي ۾ دين جي تجديد فرمائن۔ مجدد الف ثاني جيڪا معنيٰ حضرت امام رباني ۽ سندن تابعن کي آهي ساهي آهي ته هن ٻئي هزار (سال) ۾۔ واسطو فيض ولايت جو سندن وجود مبارڪ آهي، جهڙي طرح ذڪر فرمايو اٿن ته ”منهنجي مٿان ظاهر ڪيو اٿن ته حضرت امير المؤمنين اسد الله الغالب علي بن ابي طالب ۽ جناب سيدة النساء فاطمة الزهراء رضي الله تعاليٰ عنهما گڏيل اهو ٻئي ڪندڙ فيض ولايت مطلق سان آهن۔ آگرچه اڳين امتن جا اولياء هجن

وبعد از ایشان تا ائمہ اثنا عشر ہمین منصب قائم ہست
پس حضرت محی الدین جیلانی قدس سرہٗ نیز ازین دولت
عظمٰے سرفراز شدہ اند بعد از ایشان بر سر الف ثانی حق
سبحانہٗ مرا ہم ازین منصب نائب ایشان فرمودہ وسرفراز
باین خلعت نمودہ ہست لہٰذا درین ہزار دوم ہر کس کہ
بدرجہ می رسد واسطہ فیض او من باشم بجز توسلِ من
ہیچ ولی بولایت نخواہد رسید چنانچہ بدون توسل ایشان
نمی رسد درین الف ثانی من ہم بہ ایشان شرکتے دارم لہ
صفحہ ۱۹۱ ج ۱ ارشاد آھي حضرت ایشان فرمودند
کہ واسطہ کشود راہ ولایت وجود با وجود جناب امیر المؤمنین
علی کرم اللہ وجہہ ہست وحضرت فاطمہ رضی اللہ عنہا
درین توسط شریک اند بعد از آن ائمہ اثنا عشر حضرت
غوث الاعظم رضی اللہ تعالیٰ عنہم اجمعین حامل بار امانت
ولایت اند لیکن درین ہزار دوم حضرت مجدد الف ثانی
قدسنا اللہ تعالیٰ باسرارہ السامی نیز درین امر شرکت دارند ٢ه

لہ انھن کان پوءِ ٻارھن امامن تائين پڻ ھيءُ منصب قائم آھي، پوءِ حضرت محی الدین جیلاني قدس سرہ پڻ ھن وڏي دولت سان سرفراز ٿيا آھن، انھن کان پوءِ ھزار سال جي منڍ ۾ حق سبحانہٗ وتعالیٰ مون کي ھن منصب سان انھن جو نائب فرمايو آھي ۽ سربلند ھن انعام سان ڪيو آھي ان ڪري ھن ٻئي ھزار (سال) ۾ ھر شخص جو مرتبي تي پھچي تہ انجي فيض ملڻ لاءِ آءٌ واسطو ٿو ٿيان. منھنجي وسيلي کان سواءِ ڪوبہ ولايت تي نہ پھچندو جھڙيءَ طرح انھن اڳين (ٻارھن امامن) کان سواءِ ولايت تي نہ ٿو پھچي سگھي. ھن ھزار ٻئي ۾ آئون پڻ ھنن سان شرڪت ڪريان ٿو.
٢ه حضرت جن فرمايو تہ ولايت جي واٽ جو کلڻ ۽ عطا جناب امير المؤمنين علي ڪرم اللہ تعاليٰ وجھہ جي وجود مبارڪ جي واسطي سان آھي. حضرت فاطمہ رضي اللہ تعاليٰ عنھا جن ھن واسطي ھجڻ ۾ ساڻن شريڪ آھن. انھن کان پوءِ ٻارھن امام، حضرت غوث الاعظم رضي اللہ تعاليٰ عنھم اجمعين ولايت جي امانت جو بار کڻندڙ آھن پر ھن ٻئي ھزار ۾ حضرت مجدد الف ثاني قدس سرہ پڻ ھن ڪم ۾

مقرر ہست کہ درین الف ثانی ہرکس کہ بدرجہ ولایت
می رسد در ہر خاندان کہ متوسل باشد بدون توسّط
ایشان کشود این راہ غیر ممکن ہست بتوجہ و امداد
ایشان طی این مراحل می نماید اگرچہ اقطاب و ابدال و
اوتاد و اغواث باشند، ضروری نیست کہ خبر و آگاہی
از توجّہ و مدد ایشان داشتہ باشد۔

معلوم ٿيو ته حضرت امام رباني مجدد الف ثاني قُدِّسَ سِرُّهٗ
پاڻ کي بي شڪ نائب مناب حضرت شيخ عبدالقادر جيلاني قدس سره
جو فرمايو آهي - ڇو ته قرب ولايت جي مقام جي پيشوائي جو ارث
کين حضرت محبوب سُبحاني رَضِيَ اللّٰهُ تعاليٰ عنه جي نيابت
سان حاصل ٿيو - قرب ولايت جو رشاد سيٿي اهل بيتن
سڳورن سان لاڳو آهي جو حضرت علي كَرَّمَ اللّٰهُ وَجْهَهٗ
سان اهو سلسلو پورو ٿو ٿئي، تنهنڪري حضرت علي كَرَّمَ
اللّٰهُ وَجْهَهٗ کي شاه ولايت جو لقب ڏجي - هاڻي اهين نه
چئبو ته قُرب ولايت جو پيشوا، قرب نبوّة جي پيشوا کان
زياده ٿيو، ڇو ته حضرت صديق اڪبر رَضِيَ اللّٰهُ تعاليٰ عنه
قرب نبوّة جي مقام جو پيشوا آهي، حضرت علي كَرَّمَ اللّٰهُ
وَجْهَهٗ کان گهٽ درجه ۾ ٿو ٿئي - اهين هرگز نه آهي، حضرت
صديق اڪبر رَضِيَ اللّٰهُ تعاليٰ عنه اَفْضَلُ الْبَشَرِ بَعْدَ الْاَنْبِيَاءِ آهي

(صفحي ناڻ آندل) (ولايت جي بارڪٽ ۾ ساڻن شريڪ آهن
يه ثابت آهي ته هن هزار ورهين ۾ هر شخص جو ولايت جي درجي
تي ٿو پهچي هر خاندان ۾ وسيلو ٿو ٺهي سواءِ واسطي
انهن بزرگوارن جي هن راه جو کلڻ غيرممڪن آهي، انهن جي توجه
۽ مدد سان منزلن جو پنڌ ختم ٿا ڪن اگرچه قطب ۽ ابدال

حضرت شاهه نياز احمد صاحب، نياز چشتي قادري پنهنجي ديوان ۾ ڪهڙي نه وضاحت سان فرمايو آهي.

بربين اندر ڪمالاتِ نبوة   زانت بهترين صديق اڪبر الخ رضه ¹

جن کي قرب نبوة يعني ڪمالات نبوة ۽ قرب ولايت پنهي کان بهرومليو، انهن کي "مَجْمَعُ الْبَحْرَيْنِ" ڪوٺيو ويندو آهي، جيئن ته حضرت امام جعفر صادق رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالٰى عَنْهُ جو لقب "مجمع البحرين" آهي ڇو ته آباءُ اجداد رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالٰى عَنْهُمْ کان قرب ولايت جي مقام جو اسرار شامل هئين ۽ حضرت صديق اڪبر رضي الله تعالیٰ عَنْهُ جي نسبت سان قرب نبوة جو حصو عطا ٿين. حضرت امام جعفر صادق رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالٰى عَنْهُ جو فرمودو آهي "وَلَدَنِيْ اَبُوْبَكْرٍ مَرَّتَيْنِ" هڪ ڀيرو شاد جي پاران، جا ولادت معنوي آهي ٻيو جو سندن والده پاڪ، حضرت صديق اڪبر رضه جي اولاد مان هئي. جڏهن ته تبع تابعين کان پوءِ، اهو قرب نبوة جو اسرار شاهه پردي ۾ اچي ويو جيئن مٿي گذريو، هزار سال کان پوءِ حضرت امام رباني مجدد الف ثاني تي اها عطا ٿي. جيئن ته اهل بيتن سڳورن رَضِيَ اللّٰهُ تَعَالٰى عَنْهُمْ اَجْمَعِيْنَ جي نيابت سان قرب ولايت جو مقام مليو ۽ جنهن نه طريقهِ عاليه مُجَدِّديه جو سلسله حضرت صديق اڪبر رضه سان ٿو ملي تهڪري ان هوندي قرب نبوة جي عطا ٿين، بطفيل حضرت سرور ڪائنات صلي الله عليه وسلم جي "مجمع البحرين" ٿيا.

---

(١) ڪي ٿان آندل) ۾ اوتاد ۽ غوث هجن. هي ضروري نه آهي ته انهن جي مدد ۽ توجه کان آهي واقف ۽ خبردار هجن. -٣ ترس
(١) ڪمالات نبوة جي مرتبه ۾ حضرت صديق اڪبر کي امت کان بهترين ڪري مونکي ابوبڪر (صديق اڪبر) ٻه ڀيرا ڄڻيو آهي.

مڪتوب ع ۲۵۱ جلد اول ۾ جو فضائل شيخين ۽ ختنين
جي بيان ۾ آهي" مطالع ڪرڻ گهرجي ۽ مڪتوب ع ۲۸۱ جلد
اول ۾ فرمائن ٿا۔ شڪر اين نعمت عظمیٰ بڪدام زبان بجا آرد
ڪه حضرتِ حق سبحانه وتعالیٰ ما فقرا را بعد از تصحيح عقائد
بموجب آراءِ صائبه اهلسنّت وجماعت شڪر الله تعالیٰ
سَعْيَهُمْ بسلوڪِ طريقهٔ عليه نقشبنديه مشرّف ساخت
اِلیٰ اَنْ قَالَ راهيڪ بڪمالاتِ نبوّة بطريق تبعيه و
وراثت ڪشاده مي شود مخصوص باين طريق عالي هست الخ له
بهر حال حضرت مجدّدِ الف ثاني قدّس سرّه کي جو ولايت قريب
جي پيشوائي جو بهرو مليو ۽ هن هزار ورهيه جي انهن سڀني
وسيلي سان فيض ملندو ۽ حقيقت ۾ اهو اهل بيت سڳورن
رَضِيَ اللهُ تَعَالیٰ عَنْهُمْ جو ارشاد آهي پر حضرت محبوب
سبحاني جو قول سچو آهي " اَفَلَتْ شُمُوْسُ الْاَوَّلِيْنَ الخ
جو تنها فيض هن هزار ورهيه ۾ ته ڏيڻ حضرت مجدّدِ الف ثاني
جي حوالي ٿيو سو به نيابت حضرت محبوب سبحاني قدّس سرّه
جي سان - باقي جو قرب نبوّة جو مقام ڪين آگي عطا ٿيو آهي
اُهو جُدا عطا آهي جا وسيلي وٺڻ جو احتياج نه ٿي رکي
انهي سبب پاڻ فرمايو اٿن مڪتوب ع ۸۷ جلد ثالث (مڪتوبات شريفه)

له هن وڏي نعمت جو شڪر ڪهڙي زبان سان بجا آڻجي جو حضرت
حق سبحانه وتعالیٰ اسان فقيرن کي صحيح عقيدن کان بعد اهل سنت
وجماعت جي درست خيالن مطابق (شڪر الله تعالیٰ انهيءَ جماعت
کي انهيءَ جي عمل جي جزا خير ڏئي) طريقه عاليه نقشبنديه
جي سلوڪ سان مشرف ڪيو آهي - (اڳتي وري فرمائن ٿا) اهو واٽ ڪمالات
نبوّة جي تابعداري ۽ وراثت جي رستي سان ڪامل ٿي ٿي ۽ هن طريقه عاليه سان

مَنْ ہم مرید اللہ ام جَلَّ وَعَلَا وہم مُراد اللہ عَزَّ شَانُہٗ سِلْسِلۂ ارادتِ من بے توسط بہ اللہ متصل ست تعالیٰ و یدِ من نائبِ مناب ید اللہ ہست سُبْحَانَہٗ الخ؛ ۱؎

اهڙي طرح بيا مڪتوب شريف. جنهن مڪتوب جي بحث ۾ هي تقرير آهي اُن ۾ اهڙا گهڻا ظاهر ٿيندي

(٢؎ ستا بوں مکتوب شریف)

سوال :- معنی مُجَدِّدِ اَلْف کہ بالا مذکور شد مشکل ست زیرا کہ در مُدَّت مذکورہ حضرتِ عیسٰی عَلٰی نَبِیِّنَا وَعَلَیْہِ الصَّلٰوۃُ وَالسَّلَامُ خواہند نزول فرمود وحضرتِ مہدی عَلَیْہِ الرِّضْوَان نیز خواہند ظہور نمود و مُعاملۂ این بزرگواران برتر ازان ست کہ بتوسطِ احدے اخذ فیوض نمایند۔ ۳؎

جواب :- گوئیم کہ مُعَامَلۂ توسط مربوط براہِ دومی ست از دو راہ مذکور کہ عبارت از قرب ولایت ست

(ص ۴۳ تان آئل) خاص ڪيل آهي. ۱؎ اَفَلَتْ شُمُوْسُ الْاَوَّلِيْنَ وَشَمْسُنَا اَبَدًا عَلٰی اُفُقِ الْعُلٰی لَا تَغْرُبُ. پهرين جا سج لهي ويا پر سج اسانجو هميشه بلنديءَ جي ڪناري تي قائم آهي نه لهندو.

۱؎ مان الله تعالى جو مريد به آهيان ۽ الله تعالى جل مُراد به آهيان منهنجي ارادي جو سلسلو سواءِ واسطي جي الله تعاليٰ سان ڳنڍيل آهي ۽ هٿ منهنجو قائم مقام هٿ الله تعاليٰ جي آهي.

۲؎ مڪتوب ۲۳۴ دفتر ٽيون حصو ناؤن مڪتوبات شريف مطبوعه مُجَدِّدِي امرتسر ص ۱۲۵ / ۱۲۶.

۳؎ سوال. معنيٰ مجدد الف ثاني جي جو مٿي ذڪر ٿي، مشڪل آهي جو ته ان مدت ذڪر ڪيل ۾ حضرت عيسيٰ (اسانجي نبي تي ۽ انجي مٿان صلوٰة ۽ سلام) آسمان کان لهي فرمائيندو ۽ حضرت مهدي (انجي مٿان الله تعاليٰ جو رضامندي) هجي شال. ظاهر ٿيندو ۽ هنن بزرگوارن جو معاملو بلند آهي هن کان جو ڪنهن به واسطي سان فيض جو وٺن. جواب. چئون ٿا اسين ته معاملو توسط جو متعلق ٻئي وات سان آهي ٻن واٽن ذڪر ڪيل مان جو قرب ولايت جي لاءِ چون.

ودر راہِ اوّل کہ عبارت از قربِ نبوّۃ ست مُعاملۂ
توسّطِ مفقود ست ہر کہ بآن راہ واصل گشتہ است
ہیچ حائلے و مُتوسّطے درمیان ندارد و بے توسّطِ احدے
اَخذِ فیوض و برکات می نماید توسّط و حیلولت در راہ
اخیرست فقط مُعاملۂ آن موطنِ علاحدہ ست چنانچہ
گزشت و حضرت عیسےٰ عَلیٰ نبیّنا وعَلَیہِ الصّلوٰۃ
وَالسّلامُ و حضرت مہدی عَلَیہِ الرِّضوانُ براہِ
اوّل واصل اند چنانچہ حضرات شیخین رَضِیَ اللہُ
تعالیٰ عَنہُما براہِ اوّل واصل گشتہ در ضمن آن سرور
اند عَلَیہِ وَعَلیٰ اٰلِہِ الصّلوٰۃُ وَالسّلامُ و آنجا
شانِ خاص دارند علیٰ تفاوُتِ درجاتِہِما [1]

هاڻي اهو وهم نه ٿيو ته پاڻ قربِ نبوّة يعني ڪمالات
نبوّة جي عطا جي ملڻ جو ارشاد اڳ ۾ فرمائي آيا آهن - هڪ.
قرب ولايت ۽ قرب نبوّة ٻنهي جو هڪ ئي عنايت ٿيڻ آيا ٿي سگهندو
يا نه؟ تنهن لاءِ اخير مڪتوب ۾ ارشاد ڪيا ٿون [2]

---

[1] ۽ پهرئين واٽ ۾ جا قرب نبوّة جي آهي - معاملو توسّط جو گم آهي
جيڪو به ان واٽ تان واصل (باللہ) ٿيو آهي، ڪوئي سنڌ ۽ واسطو وچ ۾
نه اٿس ۽ ڪنهن به واسطي کان سواءِ فيض ۽ برڪتون حاصل ڪري ٿو
- فقط واسطو ۽ سنڌ ٻي ٻئين واٽ (ٻي واٽ) ۾ آهي ان جاءِ جو معاملو
جدا آهي جهڙي طرح بيان گذريو - حضرت عيسىٰ علىٰ نبينا وعليه الصلوٰة و
السّلام ۽ حضرت مهدي عليه الرضوان اول واٽ سان واصل (باللہ) ٿيا
آهن جهڙي طرح حضرات شيخين (حضرت ابوبڪر ۽ حضرت عمر) رضي اللہ تعالىٰ
عنهما (ٻئي انهن ٻنهي کان) اول واٽ تان واصل (باللہ) ٿيا آهن - سرورِ
ڪائنات صلي اللہ عليه وسلم سان شامل ٿيڻ جي برڪت سان پنهنجن درجن
جي تفاوت مطابق ان واٽ تي شان رکن ٿا - [2] يعني مڪتوبات حضرت امام ربّاني
مجدد الف ثاني دفتر ٽئين جي مڪتوب ۱۲۳ جي چاڙهي ۾ اهڙي عبارت آهي -

تنبیه باید دانست روا است کہ شخصے از راہِ قرب
ولایت بقربِ نبوۃ برسد و در ہر دو معاملہ شریک
باشد و بطفیل انبیا عَلَيْهِمُ الصَّلَوَاتُ وَالتَّسْلِيْمَاتُ
او را آنجا ہم جا بدہند و کارخانہ با و مربوط سازند و آنجا
ہم معاملہ منوط گردانند سہ خاص کنندۂ مصلحت عام را [1]
ذَالِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيْهِ مَنْ يَّشَاءُ وَاللّٰهُ ذُو
الْفَضْلِ الْعَظِيْمِ سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا
يَصِفُوْنَ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِيْنَ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ
رَبِّ الْعٰلَمِيْنَ ٥ [2]

مثنوي مکتوب ٨٧ ۾ جو فرمايو اٿن. سلسلهٔ
ارادتِ من بے توسط به الله متصل ست. انهيءَ ۾ بي
توسط جي معنیٰ "جبلوليت" جي وٺي نہ "تبعيت" جي جيئن
نہ حضرت مجددِ الف ثاني قدس سرہٗ انهيءَ جو پاڻ بيءَ
مکتوب ۾ بيان کيو آهي كَذَا فِي هديه مجدديه ص ١٥٣ [3]
بهرحال فيض جا بہ قسم آهن کسبي ۽ وهبي. کسبي
۾ وسيلي وٺڻ جو احتياج آهي. وهبي ۾ وساطت جو اختيا

[1] تنبيهه: ڄاڻڻ گهرجي تہ ممکن آهي، ڪوئي شخص قرب ولايت جي رستي کان "قرب نبوة" تائين پهچي سگهي ۽ ٻنهي معاملن ۾ شريڪ هجي ۽ طفيل انبياءِ عليهم الصلوات والتسليمات جي انهي کي اتي بہ جاءِ ڏين ۽ ڪارخانو ان سان ٻڌل ڪن ۽ اهت بہ معاملو ان سان ڳنڍيل ڪن. خاص لوڪ ڪري الله تعاليٰ بانهن کي عوام جي مصلحت لاءِ. ١٢. [2] دفتر ٽيون حصو ناؤن مکتوبات شريف مطبوعه مجددي امرتسر ص ٢٦ سطر ٥. منهنجي ارادي جو سلسلو سواءِ واسطي جي الله تعاليٰ سان ڳنڍيل آهي.
[3] مطبوعه مجتبائي.

کو نھي، پاڻ اشارو فرمايو اٿن تہ ارادتِ من بمحمد رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بوسائط کثیرہ ہست در
طریقۂ نقشبندیہ بیست ویک واسطہ درمیان ہست ودر
طریقۂ قادریہ بیست وپنج ودر طریقۂ چشتیہ بیست وہفت
(یعني فیض کسبي ۾) وارادتِ من با اللہ تعالیٰ ابے
وساطت نمی نماید چنانچہ گذشت ۔ الیٰ ان قال ہرچند
در طریقۂ نقشبندیہ پیرِ من عبدالباقی ست اما متکفل
تربیتِ من اللہ الباقی ہست من بفضل تربیت یافتہ ام
وبہ راہِ اجتبا رفتہ سلسلۂ من سلسلۂ رحمانی ست کہ من
عبدالرحمن ام الخ ۔ له

هي اشارو فيض وهبي ڏانهن آهي. كذا في هدية مجدديه [۲]
صفحه ۱۵۳ ۽ سبع سيارہ صفحه ۲۸ ۾ ڏسڻ گهرجي ۔

له ارادو منهنجو حضرت محمد رسول الله صلي الله عليه وسلم سان گهڻن
واسطن سان آهي ـ طريقه نقشبنديه ۾ ايڪيهه واسطا وچ ۾ آهن
(يعني حضرت خواجه عبدالباقي قدس سره کان حضرت خواجه خواجگان
ابوبڪر صديق رضي الله تعالیٰ عنه تائين) ۽ قادري طريقه ۾ پنجويهه
واسطا آهن (يعني حضرت شيخ اسڪندر ۽ حضرت شيخ ڪمال قدس سرهما
کان حضرت اميرالمؤمنين علي ڪرم الله تعالیٰ وجهه الڪريم تائين) ۽ چشتيه
طريقه ۾ ستاويهه واسطا آهن (يعني حضرت خواجه عبدالاحد ۽
حضرت خواجه رڪن الدين ۽ حضرت خواجه عبدالقدوس قدس سرهم
کان حضرت اميرالمؤمنين علي ڪرم الله تعالیٰ وجهه الڪريم تائين)
۽ ارادو منهنجو الله تعالیٰ سان واسطن کي قبول نه ٿو ڪري، جهڙيءَ طرح
گذريو ـ (ٿورو اڳتي تائين فرمائن) اگرچه طريقه نقشبنديه ۾ پير منهنجو
عبدالباقي قدس سره آهي پر منهنجي تربيت جو ضامن الله الباقي آهي
مون الله تعالیٰ جي فضل سان تربيت لڌي آهي ۽ چونڊيل واٽ هلي
رهيو آهيان. سلسلو منهنجو رحماني آهي جو ما رحمان جو ٻانهون آهيان
له مطبوعه مجتبائي دهلي شريف ـ

شيخ محي الدين ابن عربي "فصوص الحڪم" ۾ ٿو فرمائي:
وَفِيْنَا مَنْ يَّأْخُذُهٗ عَنِ اللّٰهِ فَيَكُوْنُ خَلِيْفَةً عَنِ اللّٰهِ
بِعَيْنِ ذَالِكَ الْحُكْمِ فَيَكُوْنُ الْمَادَّةُ لَهٗ مِنْ حَيْثُ
كَانَتِ الْمَادَّةُ لِرَسُوْلِهٖ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ـ [1]

پڻ فتوحات جي ٢٥٥ جي باب ۾ ٿو فرمائي:
وَمِنْ خَصَائِصِ الْقُطْبِ اَنْ يَّحْتَقَّ بِاللّٰهِ تَعَالٰى
وَحْدَهٗ وَلَا يَكُوْنُ هٰذِهِ الْمَرْتَبَةُ لِغَيْرِهٖ مِنَ
الْاَوْلِيَآءِ اَبَدًا ـ [2]

بحر المعاني ۾ ٿو لکي: قطبِ عالم را فيض از حق تعالىٰ
بي واسطه باشد و قطبِ عالم را قطب مدار نيز گويند [3]

رسالهٔ "تحصيل الکمال الابدي باختيار الفقر المحمدي"
شاه عبد الحق محدث دهلوي شيخ علي متقي کان جو شيخ
عطا کان ناقل آهي. نقل ٿو ڪري: مَنْ يَّجْذِبُ الْحَبْلُ
اِلَيْهِ فَلَا يُجْعَلُ عَلَيْهِ مِنَّةُ الْاُسْتَاذِ [4]

مولانا رومي ٿو فرمائي:
پس فقير آن ست کو بي واسطه ست ❊ شعلها را با وجودش رابطه ست [5]

---

[1] بعض اسان مان الله تعالىٰ کان فيض ٿو وٺي، پوءِ الله تعالىٰ جي طرفان خليفو ٿو ٿئي ان جي حڪم سبب، پوءِ مادو انهن جاءِ مان ٿو ٿئي جنهن جاءِ رسول الله صلى الله عليه وسلم جو مادو آهي (خميره طينت ڏانهن اشارو آهي). [2] قطب جي خاصيتن مان هيءَ به خاصيت آهي ته ان جي تجلي الله تعالىٰ وحده جي ذات کان ٿي ٿئي، هيءُ مرتبو قطب کان سواءِ ٻين اوليائن کي هميشه حاصل نه ٿو ٿئي. [3] قطب عالم کي فيض الله تعالىٰ کان واسطي کان سواءِ ٿو ٿئي، قطب عالم کي قطب مدار به چون. [4] ڪنهن کي پاڻ ڏي الله تعالىٰ ڏانهن ڇڪي ٿو پوءِ ان تي ڪنهن استاد جو احسان نه ٿو رهي. [5] پوءِ فقير اهو آهي جو سواءِ واسطي جي آهي، انوار (اسرار) انهيءَ جي وجود سان ڳنڍيل آهن (هن جي ذريعي ملن).

هائي خيال ڪرڻ جي جاءِ آهي تہ قربِ ولايت وارا وليءَ
سڳورا پڻ فيض وهبي ۾ وساطت جي محتاج نہ هوندا جو
ارشاد فرمائي ويا آهن، پوءِ صاحب قرب نبوة جو جنهن کي
ڪمالاتِ نبوة بہ حاصل ٿي سگهجي تو جو تہ قطبِ عالم بلاواسطہ
کهڻ جي هجي ان ۾ ڪو شڪ ڪو نهي — مولانا صاحب
تہ پنهنجي خيال سان جُڙتو ڳالهہ ٺاهي مکتوبات شريف
جو نالو وجهي دَعْوىٰ ڇپائي آهي تہ ”حضرت مجدِدٌ بالواسطہ
غوث هو“۔ اهو مکتوب شريف ميرزا صاحب ياپين ولين
ڪونہ ڏٺو هو ڇا؟ — سندن بيان اڳ پيش ڪري چڪا آهيان
حقيقت ۾ وليّن سڳورن جو پورو ڪلام انهن تي ڇاڏيو
جيڪي وليّ اچ تائين آهن سي ٿا ڄاڻن، اسانکي ڪهڙي خبر
تو چہ داني زبان مرغان را [1] کہ نديدي دمي سليمان را
ظاهر آهي تہ فيض ڪسبي ۾ حضرت غوث الثقلين قُدِّسَ سِرُّهٗ
جن حضرت شيخ حماد دباس قُدِّسَ سِرُّهٗ کان فائدا ورتا
پر وهبي عنايت وقت فرمايائون ”اول از شيخ حماد دباس استفادہ
داشتم اکنون از دو بحر، بحر نبوت، بحر فتوت [2]“ (سبع سنابل ص ۴۸)
هاڻ فيض ڪسبي ۾ جي ڪنهن مددون شيخ کان ورتيون
هونديون اُن تي حق آهي تہ اُن شيخ جا احسان ڳائي — حضرت
امام رباني مجدِّدِ الف ثاني قُدِّسَ سِرُّهٗ جن سڀکان طريقي جي

[1] تون ڇا ڄاڻين پکين جي ٻولي کي جو تون تہ ڏٺي آهي طاقت حضرت
سليمان عليٰ نبينا وعليہ الصلوٰة والسلام جي کي۔
[2] پهريائين مون حضرت شيخ حماد دباس کان فائدو ورتو هو هاڻي
ٻن درياهن مان فائدو وٺندو آهيان، درياه نبوت ۽ درياه سخاوت مان۔

مشائخن جو ادب ۽ احترام ڪري چڪا آهن جو عقل حيران آهي اميد ته مثال لاءِ اڳتي جملا آڻيندس.

معلوم ڪرڻ گهرجي ته حضرت مجدد الف ثاني قُدِّسَ سِرُّهٗ کي جيڪي الله جَلَّ وَعَلَا نئون موچارو طريقو عطا ڪيو ۽ نوان ڪمالات مٿن مرحمت ٿيا، ۽ ان کي جيڪي هن اظهار ڪيا آهن ته ڳڻڻ ۾ اچن، ولين سڳورن قَدَّسَ اللهُ تَعَالٰى اَسْرَارَهُمْ جي ڪا به گهٽتائي ڪانه ٿي ٿئي، جيئن حضرت سرور ڪائنات صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ کي جيڪي عنايتون مليون ۽ اظهار ڪيائون اڳين نبين سڳورن جي نبوت ۾ ڪا گهٽتائي ڪانه ٿي. جيئن شاهه غلام علي محدث قادري نقشبندي قَدَّسَ اللهُ تَعَالٰى سِرَّهٗ "سبع سيارهٔ" رسالي جهين ص ٢٦ ۾ تحرير فرمائي

ظاهر ست ڪه از ملت محمديه ڪه افضل ملل است صلي الله علي صاحبها به ملل انبياء عليهم السلام منقصتي راه نيافته از طريقهٔ جديده ايشان بطرق اولياء چرا نقصان راه يابد هر طريقه موصل است بمقامات قرب حق سبحانه حضرت مجدد قُدِّسَ سِرُّهٗ در طريقهٔ جديده خود ڪه متضمن ده لطيفه است در هر لطيفه ڪيفيات و علوم و انوار جدا جدا بيان فرموده اند[1]

---

[1] ظاهر آهي ته دين محمدي صلي الله عليه وسلم کان جو سڀني دينن کان بهترين دين آهي، ٻين انبياء ڪرام جي گهٽتائي نه ٿي ٿئي، حضرت امام رباني مجدد الف ثاني جي نئين طريقي مان ٻين طريقن اولياءَن کي ڪا نقصان پهچندو. سڀڪو طريقو حق سُبْحَانَهٗ وَتَعَالٰى جي قرب جي مرتبن تائين پهچائيندڙ آهي، حضرت مجدد قدس سره پنهنجي نئين طريقي جيڪو ڏهن لطيفن تي شامل ٿيل آهي هر لطيفي ۾ ڪيفيتون، علم ۽ نور جدا جدا بيان فرمايا آهن.